

PARK MEERWIJK

**stand van zaken
rijksmonument en beschermd dorpsgezicht**

	BLADZIJDE
1. INLEIDING	3
2. HISTORIE	5
3. STEDENBOUWKUNDIG PLAN	9
4. BESCHERMD DORPSGEZICHT	11
5. BESTEMMINGSPLAN	13
6. WELSTANDSEISEN	15
7. DE VILLA'S	17
8. BRANDEN	20
9. NIEUWE VILLA'S	25
10. BIJGEBOUWEN	26
11. ERFAFSCHIEDINGEN	31
12. OPENBARE RUIMTE	32
13. CONCLUSIES EN ADVIES	40
LITERATUUR	42
BIJLAGE 1 VILLA-ONTWERPEN	43
BIJLAGE 2 ARCHITECTEN	46
BIJLAGE 3 DE AMSTERDAMSE SCHOOL 1910-1930	51
BIJLAGE 4 NIET GEBOUWD LANDHUIS XVII KROPHOLLER	52
BIJLAGE 5 BEVOEGD GEZAG RIJKSMONUMENT	

„PARK MEERWIJK”

te BERGEN bij Alkmaar

TENTOONSTELLING VAN LANDHUIZEN

gebouwd door de Architecten Me^{rs}. MARGARET KROPPOLLEN,
C. J. BLAAUW, G. F. LA CROIX, P. KRAMER en J. F. STAAL

Bezichtiging voor belangstellenden van 25 Augustus tot en met Zondag 15 September van 10-6 uur

HET SIGNAAL te Bergen bij Alkmaar

In het nieuw aangelegd „PARK MEERWIJK” is
een TENTOONSTELLING GEOPEND van

MODERNE KUNSTWERKEN

GEËXPOSEERD IN HET MODERNE LANDHUIS VAN ARCHITECT P. KRAMER

Medewerken zijn de bevestigde Kunstenaars (groep „Het Signaal”) LE FAUCONNIER, PIET VAN WIJNSAARDT,
FRANS HUYEMARE, MAROUSSIA LE FAUCONNIER, CHARLIE TOOROP, Me^{rs}. JEANNE RESINE, Me^{rs}.
RIEK JANSSEN, JOAN COLETTE, DANIEL CHEVALIER, RAUL MARTINET, D. EDING. Verder exposeren
nog in het huis van Architect C. J. BLAAUW de Kunstenaar S. ZOEL en in het huis van Architect J. F.
STAAL de Kunstenaar SMORENBURG.

1. Inleiding

Op 23 augustus 1918 werd Park Meerwijk geopend met een prachtige tentoonstelling van de gereed gekomen woningen als manifest van de Amsterdamse School.

In opdracht van de Amsterdamse tegelhandelaar Arnold Heijstee waren 17 landhuizen gebouwd op basis van het stedenbouwkundig plan van architect J.F. Staal (1879-1940).

Deze zomerhuizen zijn ontworpen door vijf architecten: J.F. Staal, M. Kropholler, C. J. Blaauw, G.F. La Croix en P. Kramer. De architecten kregen volledige vrijheid in uitwerking en plaatsing van de villa's. Hierdoor konden zij hun expressionistische ideeën uitvoeren. De oorspronkelijk in de vrije huursector gebouwde woningen zijn in onze ogen bescheiden van afmeting. Het interieur moest *'niet te veel verschillen van het tegenwoordig verlangde'* met als belangrijkste restrictie dat het tegelwerk moest worden geleverd door de firma Heijstee.

De meeste villa's hebben een rieten kap en bakstenen gevels met houten kozijnen. Ook het interieur is uitgevoerd in de stijl van de Amsterdamse School.

Bij de opening kreeg men de typische stijlkenmerken te zien van wat later de Amsterdamse School is genoemd.

Aanvankelijk was het moeilijk voor Heijstee passende bewoners te vinden voor de te huren villa's. Na gedwongen verkoop in 1926 van de individuele percelen is het project onderhevig geweest aan de marktwerking.

De officiële waardering voor het Park vond echter pas plaats 68 jaar na de bouw van de villa's met hun aanwijzing tot rijksmonument op 31 december 1985. Nog weer 22 jaar later in 2007 heeft Park Meerwijk als geheel de status gekregen van beschermd dorpsgezicht.

Deze erkenning van de rijksoverheid is daarmee in de plaats gekomen van de waardering die het Park in z'n eigen omgeving had, namelijk een plek met een afwijkend, eigenlijk provocerend karakter.

Park Meerwijk wordt jaarlijks bezocht door velen, ook architecten uit binnen- en buitenland. Er zijn inmiddels meerdere boeken uitgebracht (zie literatuur). Hiervan is voor deze brochure dankbaar gebruik gemaakt. Specifiek voor Park Meerwijk verwijzen wij naar:

- *'Park Meerwijk, manifest van de Amsterdamse School'* (2005) van Theo Baart, Bernard Eilers, Eline van Leeuwen en Erik Mattie;
- *'Park Meerwijk, de Amsterdamse School in Bergen'* (2014) van Jan Tromp.

Beide uitgaven zijn behoorlijk kritisch naar de overheid en de gebruikers, maar hebben niet tot enige verbetering geleid.

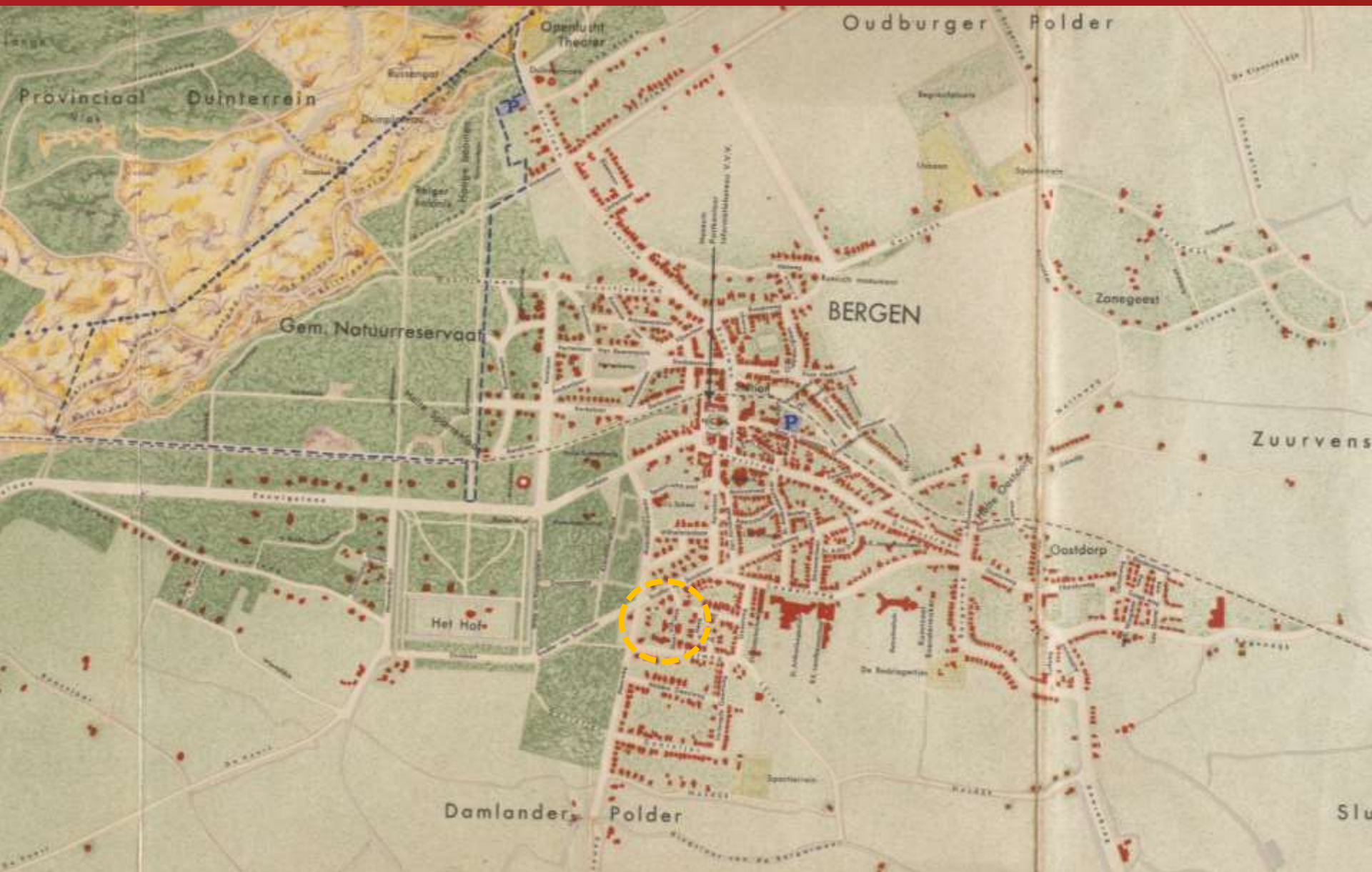
Ruim 100 jaar na de opening zijn uiteraard de nodige veranderingen opgetreden. Niet alleen als gevolg van de verschillende branden maar ook door gewijzigde woonwensen van opeenvolgende bewoners. Daarom is het nu de hoogste tijd om de balans op te maken en te onderzoeken of die veranderingen de rijksmonumentenstatus ten goede zijn gekomen en in hoeverre er moet worden bijgestuurd.

Deze publicaties over Park Meerwijk is de weergave van ons onderzoek naar de stand van zaken anno 2022. Dit is primair gebaseerd op archiefonderzoek en onze visuele waarnemingen, die zoveel mogelijk met foto's en tekeningen zijn geïllustreerd. Daarbij is dankbaar gebruik gemaakt van eerdere publicaties. Er zijn geen gesprekken gevoerd met de bewoners van Park Meerwijk. De monumentale interieurs zijn buiten beschouwing gebleven.

Bestuur Behoud Bouwkunst Bergen, mei 2022

B
EH
OUD
BOUW
KUNST
BERGEN

STICHTING BEHOUD BOUWKUNST BERGEN

BERGEN VOOR 2^E WERELDOORLOG IN 1937

In het begin van de twintigste eeuw werd Bergen als het ware voor de buitenwereld ontsloten. Er kwamen pensions (vanaf 1903) en er kwam een spoorwegverbinding met Alkmaar (1905). Toeristen ontdekten het dorp en veel Amsterdamse kunstenaars en forensen besloten er te gaan wonen. Een belangrijk aandeel in deze groei had de villabouw. De architectuur van de nieuwe zuivere woonfunctie was niet langer gebonden aan de lokale traditie. In de zich snel ontwikkelende steden, vooral in Amsterdam, had de bouwkunst zich omstreeks 1900 hersteld van een inzinking die daar was opgetreden. Architecten als H.P. Berlage en Ed. Cuypers hadden een groot aandeel in dit herstel. Onder hun invloed ontstond de 'Amsterdamse School' bij een groep jongeren die in de jaren 1915 en 1925 hun ideeën volop in de praktijk konden brengen in de uitbreidingsplannen van de hoofdstad. Dit leidde tot speelsheid in de gevels en accentuering van ingangen, trappenhuisen en hoekpartijen.

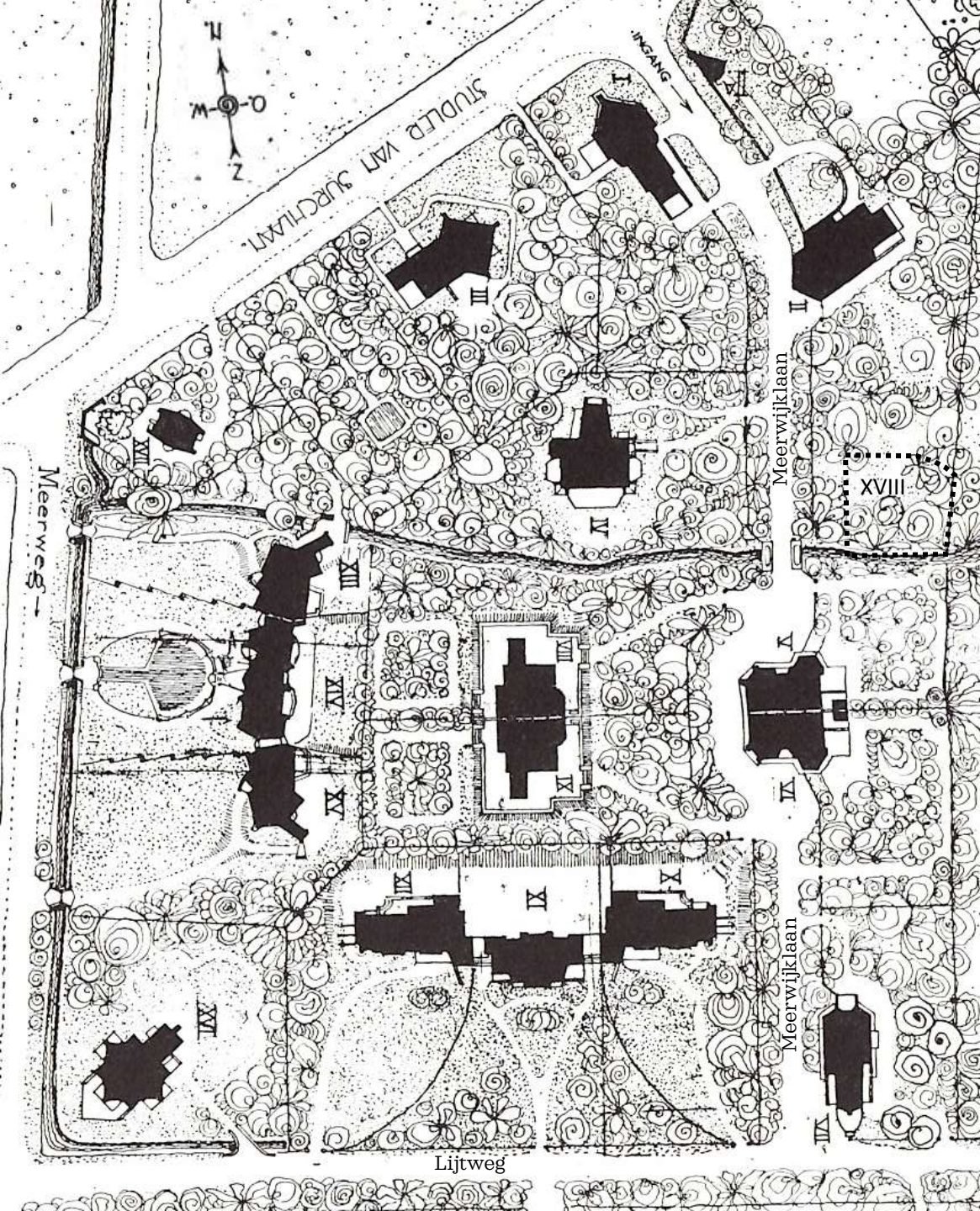
De term 'Amsterdamse School' verschijnt voor het eerst in 1916 in een artikel van Jan Gratama, die onder deze naam een groep jonge architecten schaat, die zich verzetten tegen Berlages rationalistische opvatting van de architectuur. Deze groep architecten ontkenden echter het bestaan van een school. De jonge architecten beschouwden zich in de eerste plaats kunstenaar en ontmoetten ook kunstschilders, beeldhouwers en schrijvers binnen de vereniging Arti et Amicitiae in Amsterdam.

Bij de vereniging waren ook leden van de kunstenaarskolonie uit Bergen aangesloten en zo kwam de relatie tot stand tussen de Bergense School en de Amsterdamse School. Een van deze architecten, J.F. Staal, had in Amsterdam een bedrijfspand gebouwd voor de tegelhandelaar Arnold Heystee. Deze ondernemer koopt in 1915 een bosperceel van ruim 2 ha in Bergen en verzoekt Staal om hiervoor een villaparkplan voor de verhuur te ontwerpen. Staal nodigt op zijn beurt vier collega's uit, J.F. la Croix, P. Kramer, C.J. Blaauw en zijn eigen assistente Margaret Kropholler (Nederlands eerste vrouwelijke architect en Staal's latere echtgenote).

Het bijzondere is dat de vijf architecten binnen de gestelde budgettaire grenzen volkomen vrij werden gelaten in hun stedenbouwkundig en architectonisch ontwerp, als ze maar tegels uit het bedrijf van Heystee toepasten. Nadat de schetsontwerpen door B&W van Bergen waren goedgekeurd, werd de bouw van 17 villa's in 8 maanden voltooid. Het aantal panden moest groot genoeg zijn om de opbrengst in overeenstemming te brengen met de gedane investeringen. Dit probleem heeft Staal opgelost door in het betreffende kleine park naast de zeven vrijstaande villa's ook dubbele landhuizen, één driedubbele villa en drie schakelvilla's onder te brengen.

Park Meerwijk geldt als het enige samenhangende project van enige omvang dat de 'Amsterdamse School' in de villabouw ondernam. Samenhang, plattegrond en opbouw van deze huizen werden dan ook uniek. Hoewel Michel de Klerk in Bergen de grote afwezige is, is hij zeker spiritueel aanwezig. De ontwerpen van Staal en Kropholler ontleenden hun inspiratiebron aan de 17^e eeuwse botenbouw. Naast de rode baksteen voor de buitenmuren en de tegels voor het interieur werd voor de gevels van de slaapverdiepingen veel hout toegepast en kregen vrijwel alle huizen een rieten dak. De enige architect die geen gebruik gemaakt heeft van riet als dakbedekking is La Croix. De horizontale vormgeving van de vensters of roedeverdeling, zo kenmerkend voor de AS, is bijna overal aanwezig. Opvallend is dat bij de drie villa's van Kropholler elke vorm van roedeverdeling ontbreekt en bij haar partner Staal slechts sporadisch voorkomt.

Op de plaats van de drie afgebrande huizen (XIII-XV) van Piet Kramer zijn drie villa's gebouwd. Nr. VII werd na een brand omstreeks 1950 grondig veranderd, waarbij het rieten dak verdween en de muren witgekalkt. Ook villa Meerhoek, de Bark en de Ark hebben schade opgelopen door brand. Na toekenning van de status 'Beschermd Dorpsgezicht' in 2007 zijn er nog vele gebouwen en bouwwerken bijgebouwd. In tegenstelling tot het juridisch planologisch kader en de welstandseisen passen veel van deze bouwwerken niet bij de oorspronkelijke stijl van de Amsterdamse School.

Nr.	STRAAT	ARCHITECT	NAAM in 1918	NAAM in 2022 *
I	Studler van Surcklaan 15	J.F. Staal	'De Bark'	'De Bark'
II	Meerwijklaan 1	J.F. Staal	'De Ark'	'De Ark'
IIIa	Meerwijklaan 1s	J.F. Staal	atelier	atelier
III	Studler van Surcklaan 17	C.J. Blaauw	'Boschkant'	'Boschkant'
IV	Meerwijklaan 2	C.J. Blaauw	'Beek en Bosch'	'Beek en Bosch'
V	Meerwijklaan 5	C.J. Blaauw	'Meezenest'	'Meezenest'
VI	Meerwijklaan 7	M. Kropholler	'Meerhuis'	'Meerhuis'
VII	Lijtweg 19	M. Kropholler	'Beukenhoek'	'Beukenhoek'
VIII	Meerwijklaan 4	G.F. La Croix	dubbel woonhuis	'Meerwijk'
IX	Meerwijklaan 6	G.F. La Croix	dubbel woonhuis	'Meerwijk'
X	Lijtweg 13	J.F. Staal	'Bildad'	'Bildad'
XI	Lijtweg 15	J.F. Staal	'Elifar'	'Elifar'
XII	Lijtweg 17	J.F. Staal	'Zofar'	'Zofar'
XIII	Meerweg 1	P.L. Kramer	'Tarnalone'	sloop na brand
XIV	Meerweg 3	P.L. Kramer	'Micema'	sloop na brand
XV	Meerweg 5	P.L. Kramer	'Rogin'	sloop na brand
XVI	Lijtweg 11	C.J. Blaauw	'Meserhoek'	'De Ster'
XVII	Studler van Surcklaan 21	P.L. Kramer	'Tyltyl'	'De Hut'
—	Studler van Surcklaan 21	P.L. Kramer	'Mytyl'	'Mytyl'
XVIII Meerwijklaan		M. Kropholler	NIET UITGEVOERD ZIE BLZ. 52	

* In dit onderzoek hanteren wij de huidige villanamen.

STEDENBOUWKUNDIG PLAN
PARK MEERWIJK
J.F. STAAL 1918

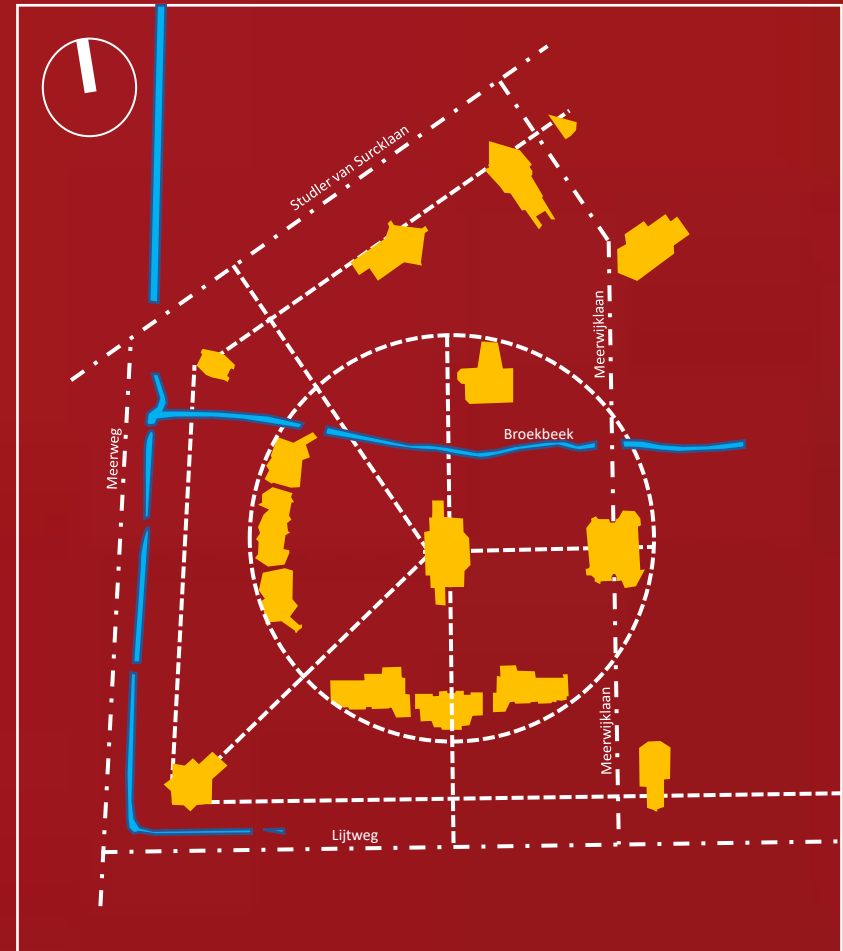
3. Stedenbouwkundig plan

Park Meerwijk is één van de vier vooroorlogse uitbreidingsplannen van Bergen. Het villapark is in de jaren 1917-1918 ontwikkeld door een particulier op de plaats van een onbebouwd stuk bosgrond. De woningen zijn gebouwd in de stijl van de Amsterdamse School. Het stedenbouwkundig plan is van de architect Frits Staal. Het betreft hier een totaalproject van bebouwing en terreinaanleg.

Het dubbel woonhuis van La Croix (VIII +IX) vormt het hart van het ontwerp met in een cirkel daaromheen de projecten IV t/m VI en X t/m XV. Binnen een parkachtig gebied staan op informele wijze enkele villa's die qua situering en architectuur onlosmakelijke samenhang met dat gebied en met elkaar vertonen.

Het park wordt van oost naar west doorsneden door de Broekbeek, die komende uit 't Oude Hof doorloopt naar de Geestbuurt. De nieuw aangelegde Meerwijklaan is een openbaar toegankelijke voet/fietsroute, tevens ontsluitingsroute voor de oostelijk gelegen huizen. De villa's en twee-onder-een-kapwoningen hebben twee bouwlagen en zijn met riet of met pannen afgedekt. De enige architect die geen gebruik gemaakt heeft van riet als dakbedekking voor zijn dubbele landhuis, is La Croix. DE ARK en de drie geschakelde villa's van Staal lenen zich met hun platte daken per definitie noch voor riet noch voor pannen. De expressief vormgegeven woningen zijn opgetrokken in baksteen; de slaapverdieping is veelal bekleed met gepotdekselde houten delen. De woningen hebben grote voortuinen en liggen op afstand van de weg. De gebouwen staan bovendien op grote en regelmatige afstand van elkaar. De paden naar de woningen zijn veelal gebogen.

Vanaf de Meerwijklaan is het park nog het best te ervaren als eenheid waarbij tussen de villa's zichtlijnen bestaan. Het beekje draagt bij aan het parkkarakter. De hoge hagen van sommige erfscheidingen en de vele bijgebouwen doen hieraan afbreuk.

STEDENBOUWKUNDIG CONCEPT MET MOGELIJKE HULPLIJNEN

0 25 50m

- begrenzing beschermd dorpsgezicht
- oorspronkelijke bebouwing
- verdwenen oorspronkelijke bebouwing
- ingrijpend gewijzigde / vernieuwde oorspronkelijke bebouwing
- indifferente bebouwing
- groen
- water
- brug
- perceelgrens

BESCHERMD DORPSGEZICHT

bron: Rijksdienst voor de Monumentenzorg 05.12.2007

In 2007 heeft Park Meerwijk als geheel de status gekregen van beschermd dorpsgezicht.

Aanleiding hiertoe vormde de waardering van het park: *“Park Meerwijk is van algemeen belang vanwege de stedenbouwkundige, architectuur- en cultuurhistorische waarde als zeldzaam voorbeeld van een architectuurpark, waarbinnen niet de financiële exploitatie de voornaamste beweegreden was maar de stimulering van de bouwkunst, met name de verspreiding van een jonge, vooruitstrevende architectuurstroming, de Amsterdamse School; alsmede de vanwege de onderlinge, stilistische relatie tussen de verschillende onderdelen van het park, waarbij de groenaanleg en architectuur complementaire elementen zijn en de architectonische kwaliteit van de bijzonder gedetailleerde bebouwing zeer hoog is.”*

Volgens het bijbehorende document is het doel van de aanwijzing: *“de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkeling binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling, die inspeelt op aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.”*

Ter effectuering van de bescherming van het aangewezen dorpsgezicht is volgens artikel 36 van de Monumentenwet 1988 een bestemmingsplan vastgesteld.

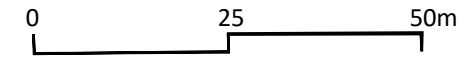
Interessant is dat in het document het ruimtelijk karakter van het park goed wordt beschreven: *“Vanaf de buitenranden is het parkachtige karakter minder sterk herkenbaar vanwege de rechte, nieuwe houten en ijzeren erfafscheidingen en het ontbreken van zichtassen. Wel leveren de ruime kavels en de beplanting een bijdrage aan het groene karakter van Park Meerwijk.”*

“De parkaanleg is niet te kwalificeren als landschappelijk of formeel. De combinatie van de rechte laan, het beekje en de gebogen paden in een aanleg waarbij architectuur en natuur samen zijn ontworpen zijn kenmerkend voor de stijl van de Amsterdamse School. Oorspronkelijk werd de begroeiing afgewisseld met open gazons en liep de tuinaanleg over de erfafscheidingen heen. Dit is door de nieuwe erfafscheidingen en verwaarlozing van de groenstructuur nog maar ten dele herkenbaar. (...) De beplanting is zoals gebruikelijk bij villaparken, gebed in de omringende natuur. In dit geval betekent dat gemengd loof- en naaldhout met onder andere eik, beuk, hult en berk. Aan de west- en zuidranden van het park domineren monumentale bomenlanen, de oostzijde gaat over in de parkaanleg van een ander meer verlicht parkje en de noordzijde heeft aan de straatkant hoge hagen. De zuid- en westkant hebben in het wegprofiel aan de parkzijde geen stoepen. (...) Ondanks beeld verstorende elementen is nog steeds sprake van een ruimtelijke eenheid door de diverse, onderling sterk samenhangende, uitingen van de Amsterdamse Schoolstijl in parkaanleg en architectuur. (...) Ook kleinere objecten als tuinhuisjes en overgebleven bruggetjes zijn vormgegeven in de stijl van de Amsterdamse School.”

“NADERE TYPERING VAN TE BESCHERMEN WAARDEN

Typerend zijn:

- De vrije ligging van de (gekoppelde villa's in een parkachtige omgeving.
- Het toepassen van de bouwstijl van de Amsterdamse School zowel in architectuur als in parkaanleg.
- De onderlinge relatie tussen de groenaanleg en de bebouwing en, (...) de relatie binnen het groen van open tot begroeid.
- De in grote vrijheid t.o.v. de opdrachtgever toegepaste bouwstijl waarbij de hoofdvorm en de detaillering op zeer oorspronkelijke wijze zijn ingevuld.
- Het gebruik van 'landelijke' materialen hout, baksteen en riet.”

MONUMENTEN

bron: Bestemmingsplan Bergen Dorpskern-Zuid 2009

5. Bestemmingsplan

“UITGANGSPUNTEN BESSTEMMINGSPLAN

- Vanwege de aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht is bescherming van de ruimte stedenbouwkundige opzet, de groenstructuur en de architectonische vormgeving van de woningen (kapvormen, massa, materiaalgebruik, situering) van de afzonderlijke gebouwen uitgangspunt.
- De meeste panden zijn aangewezen als beschermd rijksmonument.
- Geen splitsing van woningen in meerdere wooneenheden. Verdichting van het gebruik zou afbreuk doen aan de stedenbouwkundige opzet van het gebied.” (uit: Toelichting Bestemmingsplan Dorpskern-Zuid”

“JURIDISCHE PLANBESCHRIJVING

Artikel 27 Wonen-Beschermd Dorpsgezicht Park Meerwijk:

Voor het woongebied Park Meerwijk, dat van rijkswege is aangewezen als beschermd dorpsgezicht, is een specifieke regeling opgenomen. In beginsel gelden voor deze gronden dezelfde gebruiksbepalingen als voor de overige woongebieden. Het Park Meerwijk is vervat in de bestemming Woongebied-Beschermd Dorpsgezicht (WG-BD), waarbij de bouwvlakken "strak" om de hoofdgebouwen zijn gelegd. Voor de gronden in het toekomstige beschermde dorpsgezicht zijn afzonderlijke bouwregels opgesteld, waarbij het veranderen van de inhoud, oppervlakte, kapvormen en dakhellingen van bestaande gebouwen, uitsluitend is toegestaan met ontheffing van burgemeester en wethouders. Ontheffing wordt slechts verleend indien de cultuurhistorische, architectonische en stedenbouwkundige waarden van het gebied niet worden geschaad. Gelet op het waardevolle karakter van de tuinen en de openbare ruimte is een aanlegvergunningstelsel opgenomen.”

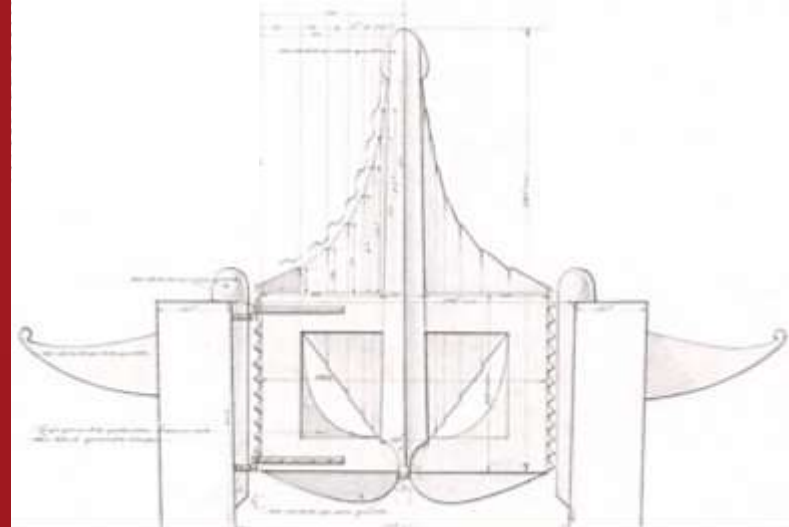
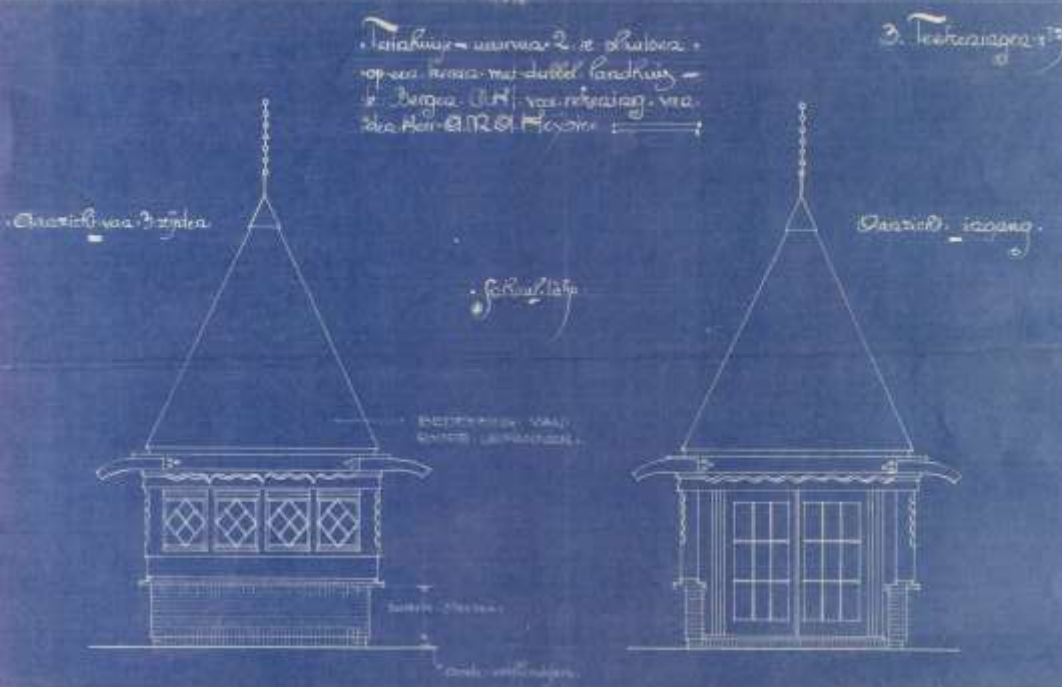
“ Voorschriften, Artikel 20 Tuin (T):

In tegenstelling tot de achtererven en gedeelten van zijerven bij woningen, worden de voortuinen en (delen van) zijtuinen grenzend aan openbaar gebied, behorende bij de woningen niet onder de bestemming Wonen opgenomen, maar apart bestemd als Tuin. **Alleen erf- en perceelafscheidingsen en andere bouwwerken, geen gebouwen zijnde, tot een hoogte van 1 m, zijn hier toegestaan.** Paardenbakken zijn uitgesloten. Er is een ontheffingsmogelijkheid opgenomen voor aan- en uitbouwen binnen de bestemming Tuin (bijvoorbeeld in de vorm van erkers en serres). Onder artikel 20, lid 3 sub b is een uitzondering gemaakt op de algemene regeling ten aanzien van de hoogte van erfafscheidingsen achter de achtergevel van de woning (zie ook kopje erfbebouwing). Hieronder een illustratie ter verduidelijking van dit artikel.”

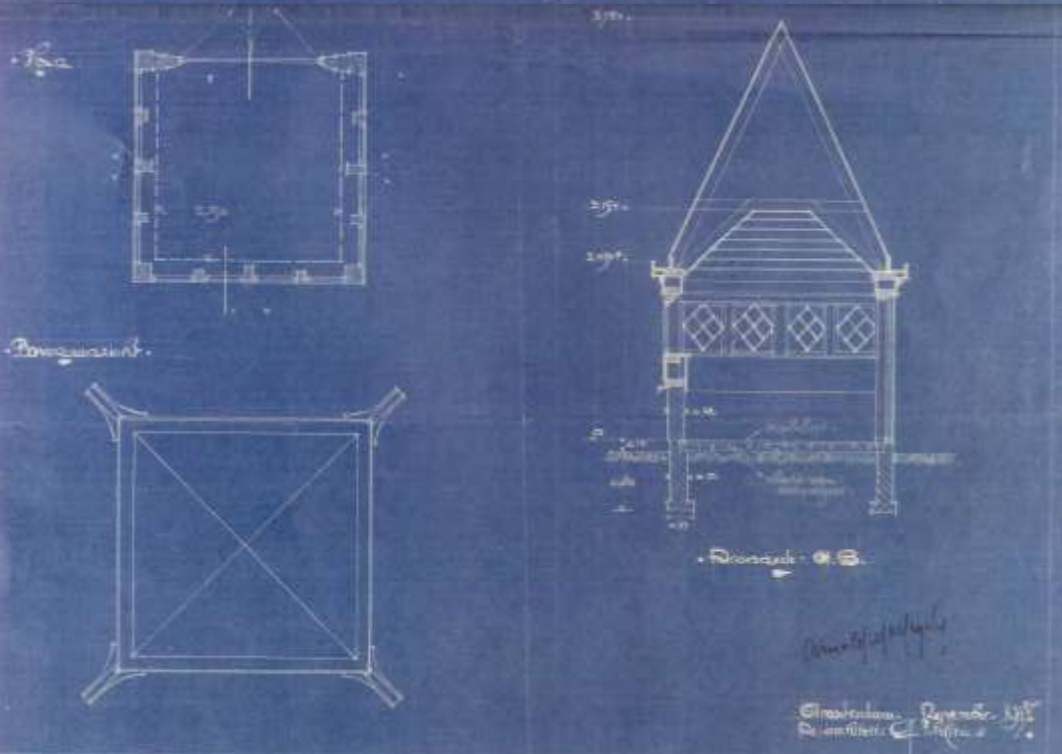
Bron: Bestemmingplan Bergen Dorpskern-Zuid vastgesteld 24.03.2009

CONCLUSIES:

- De Voorschriften mbt de bouwregels voor tuin en erfafscheidingsen belemmeren met de toegestane hoogte van de erfafscheidingsen (2m) de beleving van de ruimtelijke eenheid van Park Meerwijk.
- Gezien de vele aan- en uitbouwen en erfafscheidingsen die volstrekt niet passen in de stijl van de Amsterdamse School moeten we vaststellen dat het toetsings- en handhavingsbeleid van de gemeente Bergen het afgelopen decennium ernstig is tekort geschoten.

ONTWERP HEK IN BRUGGETJE (gesloopt)
ARCHITECT PIET KRAMER 1917

STEDENBOUWKUNDIGE EN ARCHITECTONISCH ENSEMBLE
Park Meerwijk is gerealiseerd als stedenbouwkundig en architectonisch ensemble: hoofdgebouwen, bijgebouwen en andere bouwwerken zijn in samenhang met elkaar in de zelfde stijl van de Amsterdamse School gebouwd.

ONTWERP TUINHUISJE BIJ DUBBEL WOONHUIS (niet uitgevoerd)
NRS VIII en IX ARCHITECT G.F. LA CROIX 1917

6. Welstandseisen

Het welstandsbeleid is gericht op het behoud van bestaande karakteristieken binnen de wijk. Volgens de nota uit 2004 zullen de meeste toevoegingen of veranderingen betrekking hebben op kleine bouwwerken: *“Belangrijk voor het handhaven van de uitstraling van de wijk, is het zorgen voor op elkaar afgestemde aanpassingen aan met name het volume van gebouwen. Het streven is bij aanpassingen en toevoegingen dezelfde kwaliteit van architectuur te halen als nu in het gebied aanwezig is. Het groene karakter van het gebied moet in ieder geval worden gehandhaafd. De doelstelling is te komen tot een integratie van het welstands- en monumentenbeleid voor dit gebied.*

WELSTANDSNIVEAU

Het welstandsbeleid is gericht op het maximaal behouden en versterken van de stedenbouwkundige, architectonische en cultuurhistorische kwaliteiten van het beschermd dorpsgezicht van Park Meerwijk. De monumentale panden dienen wat betreft vorm en detaillering beschermd te worden om zo het oorspronkelijke karakter te behouden. Ook de groenstructuur draagt in belangrijke mate bij aan de karakteristiek van het beschermd dorpsgezicht en dient om deze reden ook beschermd te worden. Het fraaie oorspronkelijke karakter en de hoge architectuurhistorische, cultuurhistorische en stedenbouwkundige waarde van de gebouwen in Amsterdamse School-stijl maken het gebied tot een bijzonder welstandsgebied.

ALGEMEEN

- *de architectuur dient zowel bij te dragen aan het continue beeld en de totaalsfeer van het gebied als aan de herkenbare identiteit van de individuele gebouwen;*
- *gebouwen met een bijzondere of openbare functie moeten (in vormtaal, materiaal, detaillering) aansluiten op hetgeen in het gebied gebruikelijk is.*

RUIMTE

- *de bepalende eenheid van het gebied is een vrijstaand pand met een individueel karakter;*
- *de bebouwing dient op grote afstand van de weg te staan;*
- *de bebouwing dient op grote afstand van elkaar te staan.*

BEBOUWING

- *de bebouwing bestaat uit één of twee lagen met kap;*
- *platte daken zijn niet toegestaan voor het hoofdgebouw;*
- *een wolfseind is niet toegestaan;*
- *aan-, op- en uitbouwen dienen ondergeschikt te zijn toegevoegd aan of opgenomen te zijn in de hoofdmassa;*
- *uitbreidingen op reeds bestaande aan-, op- en uitbouwen zijn niet toegestaan;*
- *gevel-opbouwen mogen niet op het dak of de dakrand worden geplaatst;*
- *balkons zijn aan de naar de openbare weg gekeerde gevels niet toegestaan;*
- *aan-, op-, uitbouwen en bijgebouwen grenzend aan het openbaar gebied behoeven ontwerptechnisch bijzondere aandacht, zowel qua vormtaal als materialisatie;*
- *aanpassingen moeten worden uitgevoerd conform de architectonische vormtaal van het hoofdgebouw;*
- *bijgebouwen zijn ondergeschikt aan het hoofdgebouw;*
- *uitbreidingen op reeds bestaande bijgebouwen zijn niet toegestaan;*
- *bijgebouwen zijn bij voorkeur toegestaan op het achtererf en aan de zijkant op enige afstand van de voorgevel.*

DETAILLERING, MATERIAAL EN KLEUR

- *gevelreclame is niet toegestaan.”*

CONCLUSIES:

- **Een beschrijving van de stedenbouwkundige, architectonische en cultuurhistorische kwaliteiten van de wijk ontbreekt.**
- **Dit geldt ook voor de groenstructuur en de ‘waardenstelling’ van de individuele monumenten.**
- **Eisen t.a.v. detaillering, materiaal- en kleurgebruik ontbreken.**
- **De eisen t.a.v. toegangspoorten en hekken zijn onvoldoende.**
- **Het merendeel van de aanwezige bijgebouwen passen qua vormtaal en materialisatie niet bij het hoofdgebouw en voldoen daarmee niet aan de gestelde welstandscriteria.**

HUIS I DE ARK ARCH. F. STAAL

HUIS II DE BARK ARCH. F. STAAL

HUIS III A ATELIER ARCH. F. STAAL

HUIS III B BOSCHKANT ARCH. C. BLAAUW

HUIS IV BEEK EN BOSCH ARCH. C. BLAAUW

HUIS VII BEUKENHOEK ARCH. M. KROPHOLLER

HUIS V MEEZENEST ARCH. M. KROPHOLLER

HUIS VI MEERLHUIS ARCH. M. KROPHOLLER

Met uitzondering van de 'Beukenhoek' en de rij eengezinshuizen aan de Lijtweg van architect Staal, verkeren vrijwel alle rijksmonumenten (HOOFDGEBOUWEN) in goede architectonische staat. De rieten kappen worden regelmatig vernieuwd en het schilderwerk wordt goed onderhouden. De dubbele villa Meezennest en Meerluis van Kropholler en villa de Bark van Staal zijn goed bewaard gebleven. De huizen van Blaauw en La Croix hebben de tijd goed doorstaan. Beek en Bosch, Boschkant en ook het gerestaureerde Meerwijk (De Ster) behoren samen met de dubbele villa van La Croix tot de best bewaard gebleven panden van Meerwijk. Dit is een groot compliment aan de trotse bewoners van deze panden. Echter, een buitengewoon slechte indruk maakt de rij geschakelde villa's van Staal aan de Lijtweg. Daarom zullen wij ons vooral hierop richten.

Volgens het vakblad 'Wendingen' beschouwde Staal de drie huizen onder één kap (X ZOFAR, XI ELIFAZ en XII BILDAD) als mislukt experiment omdat de villa's werden 'verhanned'. Door bezuinigingsingrepen van aannemer én opdrachtgever vond Staal het uiteindelijk 'een weerzinwekkende knoeiboel, die 'zo mogelijk niet door vreemdelingen moet worden bekeken'.

Ondanks de negatieve opvattingen van Staal over zijn project, zijn wij van mening dat het oorspronkelijke ontwerp volledig moet worden gerespecteerd. Het heeft niet voor niets destijds de status gekregen van rijksmonument. Daarna zijn de aantastingen op het oorspronkelijk plan alleen nog verergerd.

Villa ZOFAR (Lijtweg 13) is in 1987 om onbegrijpelijke goedkeuringsgronden op botte wijze voorzien van aanvullende bebouwing in drie bouwlagen met plat dak. Bij Lijtweg 15 en 17 zijn bij de woning een atelier en een garage gebouwd. Daarmee is de evenwichtige symmetrische opbouw van het complex volledig verstoord.

De subtiele horizontale en verticale geleding van het complex met de zeer bijzondere schakels is mede door de ongelukkige plaatsing van zeer veel bijgebouwen ernstig aangetast.

Het gestucte metselwerk van de slaapverdieping is volledig in strijd met de beginselen van de Amsterdamse School.

Dit geldt ook voor het gebruikte kleurenpalet van het overige schilderwerk.

Ondeskundig uitgevoerde restauraties van het metselwerk verstoren het oorspronkelijke zo zorgvuldig uitgevoerde metselwerk in kruisverband.

CONCLUSIE

Het gebouwencomplex van Staal aan de Lijtweg (villa X-XII) maakt een verwaarloosde indruk en schreeuwt om een vakbekwame vernieuwing van stuc- en schilderwerk. Veel aandacht verdient het opschonen van de tuinen met niet-passende bijgebouwen (schuurtjes en carports), zodat de bijzonder vormgeving van het hoofdgebouw met zijn bijzondere tussenschakels en poorten weer tot zijn recht komt.

DUBBEL WOONHUIS VIII en IX G. LA CROIX

INBREIDING (ARCH. onbekend)

HUIS X BILDAD ARCH. F.STAAL

HUIS XII ZOFAR (ARCH. F. STAAL)

HUIS XI ELIFAZ (ARCH. F. STAAL)

HUIS X BILDAD (ARCH. F.STAAL)

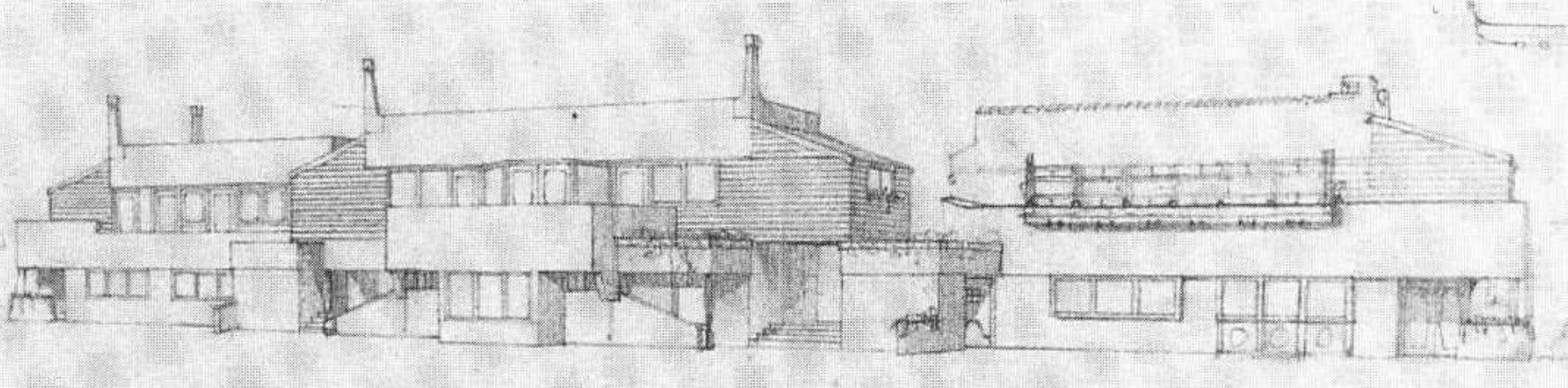
HUIS XVI DE STER ARCH.C. BLAAUW

HUIS XVII DE HUT (TYLY)ARCH. P. KRAMER

HUIS XVIII (MYTYL) ARCH. P. KRAMER

DEZE OORSPRONKELIJKE ONTWERPSCHETS VAN ARCHITECT STAAL ILLUSTRREERT DE SYMMETRISCHE OPBOUW VAN HET ENSEMBLE MET DE BIJZONDERE GELEDING EN TUSSENSCHAKELS MET POORTEN EN TRAPPEN

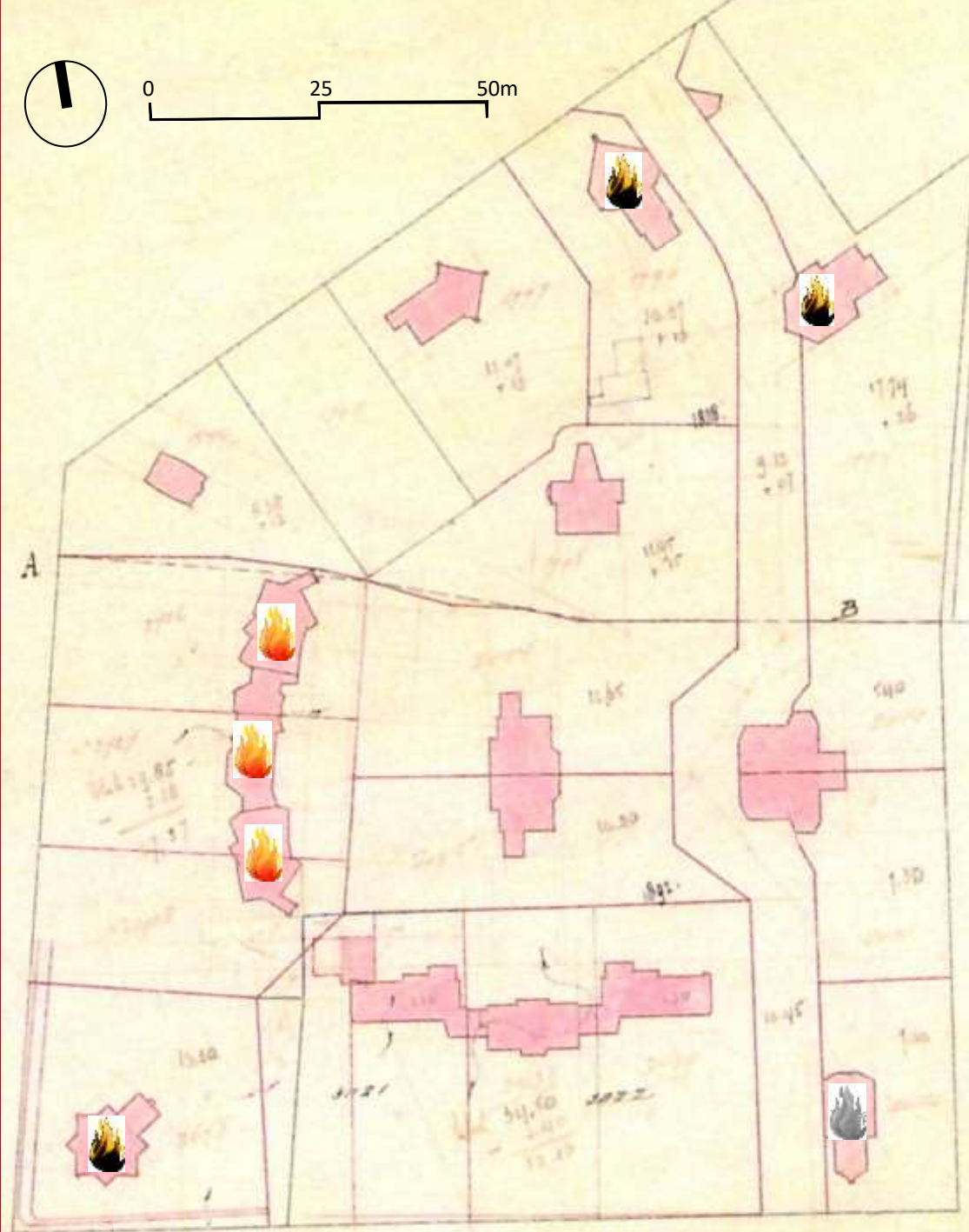

DETAILFOTO VAN DE OOSTELIJKE SCHAKEL

OVERZICHTSFOTO VAN HET COMPLEX NA DE BOUW

8. Branden

COMPLETE SLOOP NA BRAND
In 1922

GED. SLOOP NA BRAND
1950

RESTAURATIE NA BRAND
1988 e.v.

BRANDEN

Bron: Kadastrale kaart 1920

In de loop der jaren zijn in totaal zeven met riet bedekte villa's door brand geteisterd:

● VILLA's XIII-XV PIET KRAMER

Op de plaats van de in 1922 afgebrande rij van drie door Piet Kramer ontworpen geschakelde villa's zijn drie nieuwe vrijstaande villa's gebouwd.

Twee van de drie ontwerpers hebben zich niet laten inspireren door de architectuurstijl van het beschermd dorpsgezicht. De gemeente heeft hen ook geen strobreed in de weg gelegd. Ook het oorspronkelijk stedenbouwkundig concept van drie gekoppelde huizen in licht gebogen vorm, als onderdeel van een cirkel rond de dubbele huizen van La Croix, is verlaten.

XIII TAMALONE XIV MEVENA XV ROGIER ARCHITECT PIET KRAMER GESLOOPT NA BRAND IN 1922 (foto Bernard F. Eilders 2018)

MEERWEG 1 (ARCHITECT ONBEKEND) BOUWJAAR 2012

MEERWEG 3 (ARCHITECT ONBEKEND) BOUWJAAR 2016

MEERWEG 5 (ARCHITECT ONBEKEND) BOUWJAAR 1955 en 2020

● MEERHOEK/ DE STER VILLA XVI

Door een brand in 1988 is het interieur van villa XVI De Meerhoek van architect Blaauw verloren gegaan. In goede samenwerking met de Rijksgebouwendienst is deze villa eerst in 1989 en recent in 1996 door de eigenaar/ bewoners gerestaureerd, inclusief het interieur, met hergebruik van oorspronkelijke materialen. De oorspronkelijke tot aan de grond lopende gewelfde schoorsteen aan de achterzijde is in 1989 niet teruggebouwd. Ook de gebouwnaam is gewijzigd van 'Meerhoek' in 'De Ster'.

● Na de brand in 1950 is Villa De Beukenhoek (nr. VII) verbouwd. Het rieten dak heeft toen plaats gemaakt voor een plat dak. Het terras aan de achterzijde is bij de woning getrokken. Bovendien is daar een pergola tegenaan gebouwd. Tot overmaat van ramp werden ook alle buitenmuren witgekalkt. Het eerste Amsterdamse Schoolproject van Margaret Kropholler is nu onherkenbaar en een dissonant in Park Meerwijk.

CONCLUSIE:

Het verdient aanbeveling om villa De Beukenhoek in zijn oorspronkelijke staat te restaureren. Dit zou de samenhang van Park Meerwijk enorm ten goede komen en een eerbetoon zijn aan de eerste vrouwelijke architect van Nederland.

VILLA DE ARK IN 1918 (foto Bernard F. Eilders)

- Villa De Ark, die in ruïneuze staat verkeerde is voorbeeldig gerestaureerd. De meest opvallende ingreep betrof het dichtzetten van de loggia's. Bij de restauratie zijn tevens het atelier en de verbindingsmuur tussen atelier en De Ark in ere hersteld.

VILLA DE ARK IN 2022

VILLA DE BARK IN 1918

- Villa De Bark is goed bewaard gebleven.

NB Nader onderzoeken of De Bark inderdaad is aangetast geweest door brand en in welk jaar.

VILLA DE BARK IN 2022

STUDLER VAN SURCKLAAN 15-S (ARCHITECT ONBEKEND) BOUWJAAR 19..

STUDLER VAN SURCKLAAN 19 (ARCHITECT BOUWKUNDIGE BOUWJAAR 1999

Het ontwerp van Meerweg 3 (2016) is geïnspireerd door de stijl van de Amsterdamse School. Helaas is dat niet het geval voor Meerweg 1 en 5, die rond 1955 zijn gebouwd. Rond 2055 is derde brug van Kramer bij nr. 5 afgebroken en vervangen door een bredere brug met poort. De poort van Meerweg 5 is in 2020 in strijd met de welstandseisen en het bestemmingsplan vernieuwd. Van een brug is nu zelfs helemaal geen sprake meer.

MEERWEG 1 (ARCHITECT ONBEKEND) BOUWJAAR +1955.

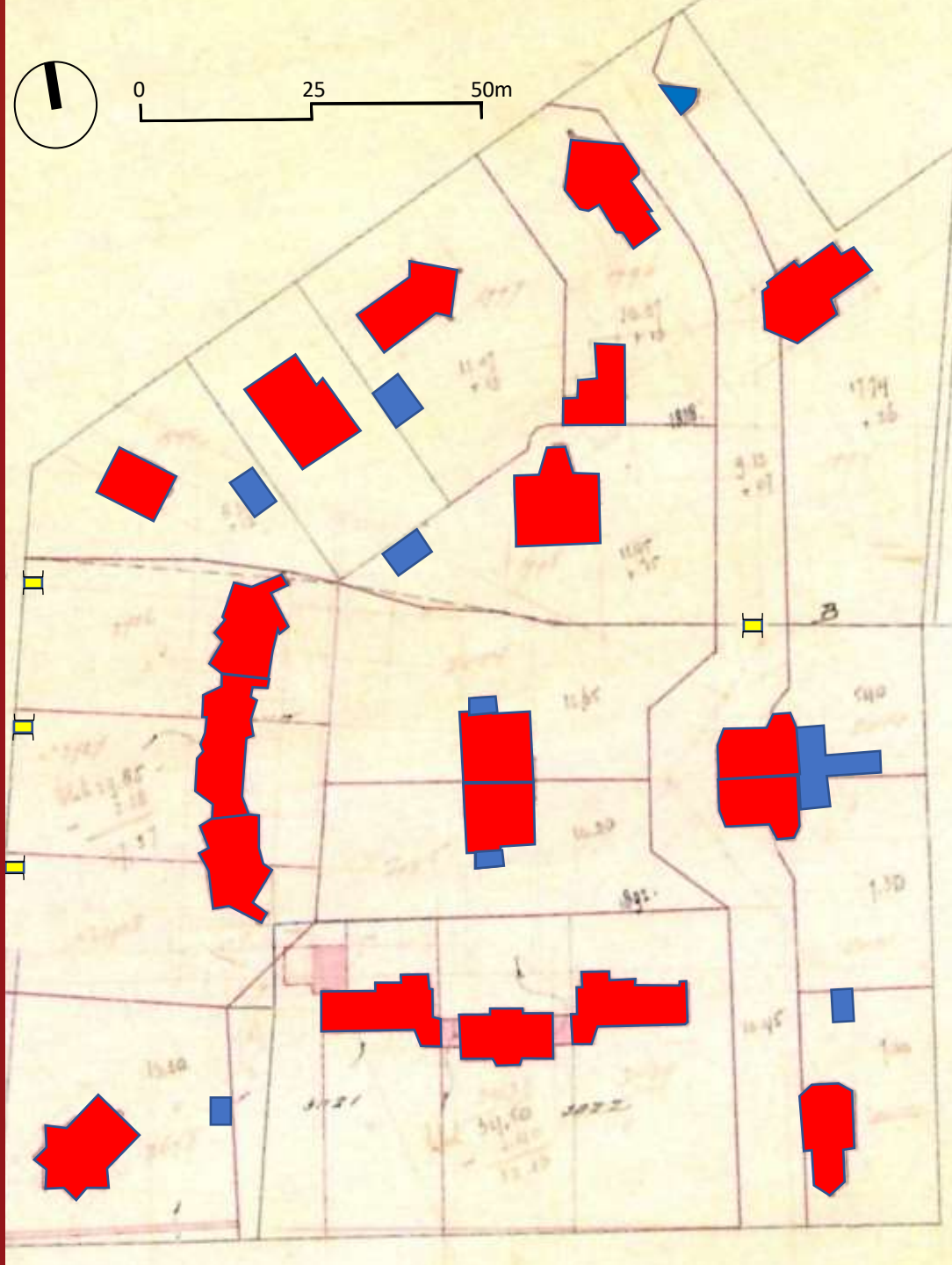

MEERWEG 3 (ARCHITECT ONBEKEND) BOUWJAAR 2016

MEERWEG 5 (ARCHITECT ONBEKEND) BOUWJAAR 1955 en 2020

10. Bijgebouwen

 HOOFDGEBOUW

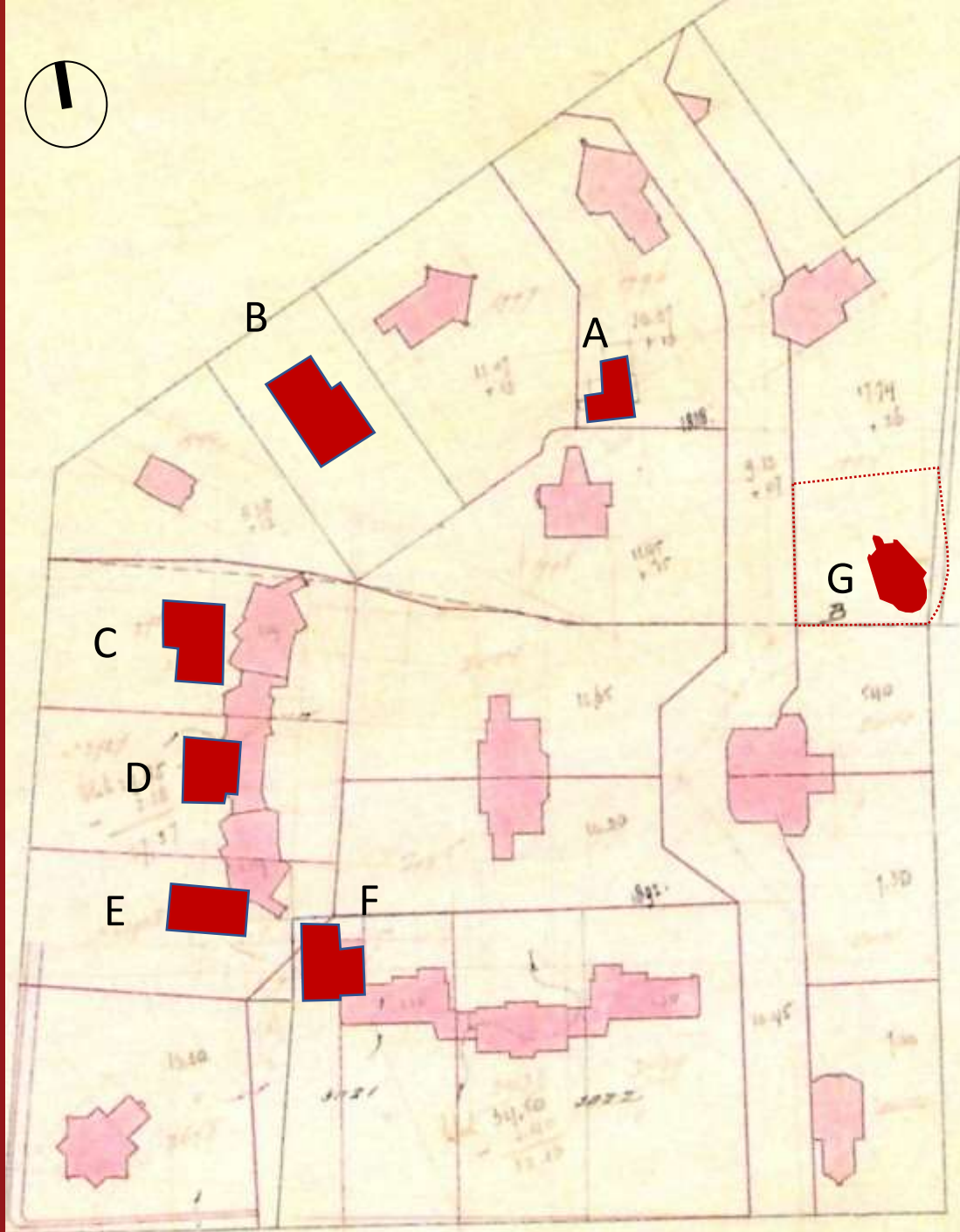
 BIJGEBOUW

 BRUG

HOOFD- EN BIJGEBOUWEN 1920

Bron: Kadastrale kaart 1920

9. Nieuwwere vila's

A. STUDLER VAN SURCKLAAN 15-S	ONBEKEND
B. STUDLER VAN SURCKLAAN 19	1955
C. MEERWEG 1	ONBEKEND
D. MEERWEG 3	2016
E. MEERWEG 5	1955/ 2020
F. LIJTWEG 13-A	ONBEKEND
G. MEERWIJKLAAN	NIET UITGEVOERD

AANVULLENDE WONINGBOUW
HOOFDGEBOUW

De afgebeelde bijgebouwen op dit blad zijn de originele ontwerpen. De bijgebouwen zoals afgebeeld op een van de volgende bladen zijn gebouwd na 1920 en voldoen niet aan het bestemmingsplan, de welstandscriteria én ook niet aan de eisen van het beschermd dorpsgezicht.

Als onderdeel van de uitvoering van het oorspronkelijk stedenbouwkundig plan (1918) werd de vormgeving van de bijgebouwen volledig geïntegreerd met de architectuur van het hoofdgebouw.

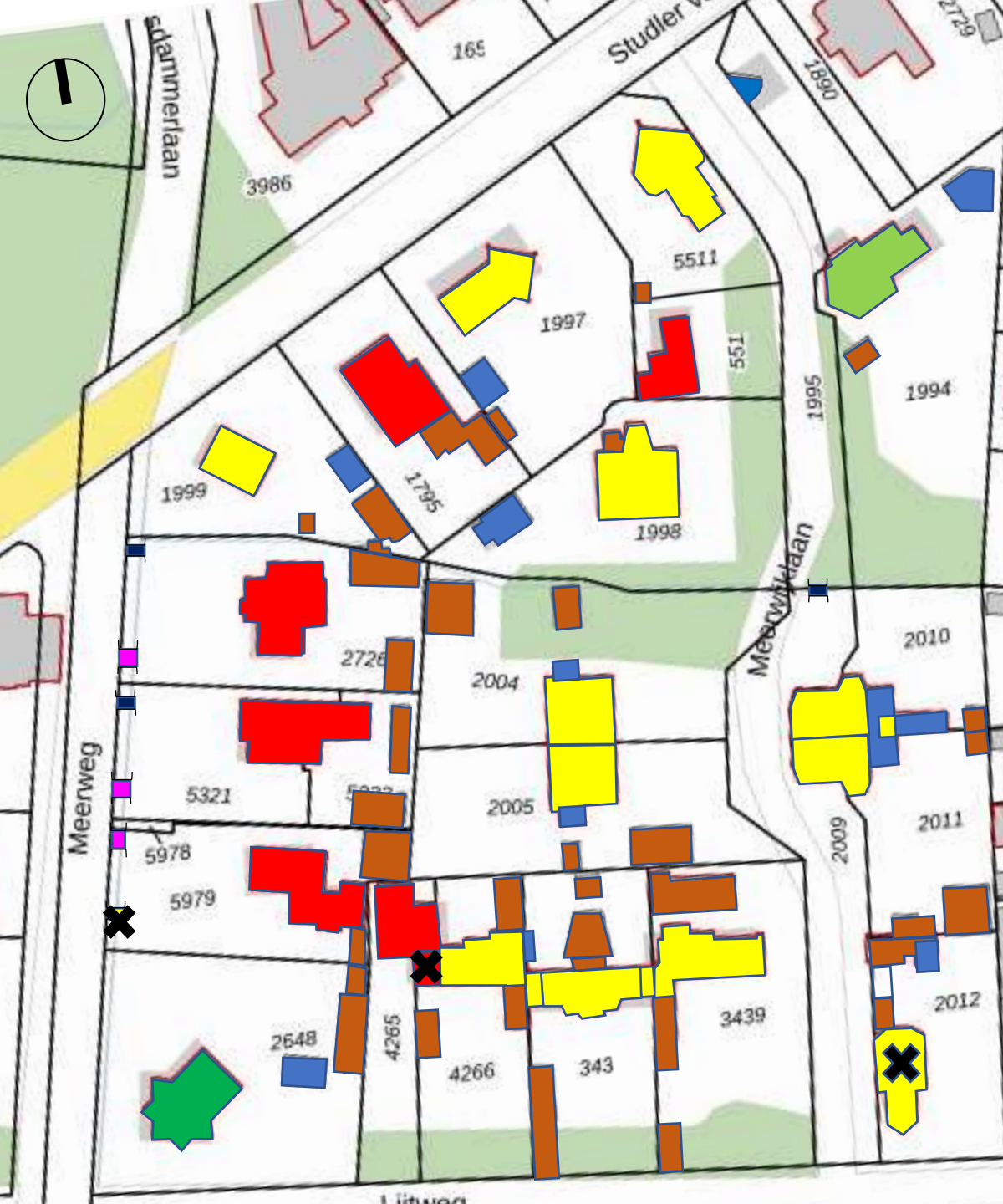
In latere jaren zijn veel bijgebouwen gebouwd, die niet passen bij het hoofdgebouw en ook niet zijn gebouwd in de stijl van de Amsterdamse School.

Deze gebouwen belemmeren de overzichtelijke ruimtelijke en groenstructuur van Park Meerwijk en zijn in strijd met: het beschermd dorpsgezicht, het vigerend bestemmingsplan en de welstandsnota.

CONCLUSIE:

In overleg met de bewoners zal de gemeente nader moeten onderzoeken of de tuinen ontdaan kunnen worden van bijgebouwen, die absoluut niet passen in Park Meerwijk.

0 25 50m

- HOOFDGEBOUW 1920
- RESTAURATIE
- NIEUWBOUW
- INGRIJPEND GEWIJZIGD/ GESLOOPT
- BIJGEBOUW (OORSPRONKELIJK)
- BIJGEBOUW (NIEUW)
- BRUG (OORSPRONKELIJK)
- BRUG (NIEUW)

SITUATIE 2022 VERSUS SITUATIE 1920

bron: Kadastrale kaarten 1920 en 2022

De afgebeelde poorten op dit blad zijn originele ontwerpen. Uitsluitend de poort aan de Lijtweg, behorend bij de Beukenhoek, behoeft dringend onderhoud (zie afb. rechtsonder).

11. Erfafscheidingen

De afgebeelde poorten en erfafscheidingen op dit blad zijn uitgevoerd na realisering van Park Meerwijk.

Deze voldoen niet aan de welstandscriteria en passen niet in het beschermd dorpsgezicht.

De erfafscheidingen aan de Lijtweg zijn waarschijnlijk door de bewoners zelf aangebracht.

AANBEVELINGEN:

- Enkele erfafscheidingen langs de Lijtweg en de Meerwijklaan passen niet in Park Meerwijk en moeten integraal worden vernieuwd. Daarmee kunnen ze weer bijdragen aan de beleving van het Park als integraal project van de Amsterdamse School.
- Wat betreft de poorten aan de zijde van de Meerweg wordt verwezen naar het bruggenadvies op blz. 35.
- Geadviseerd wordt de stalen poorten te wijzigen.

12. Openbare ruimte

VISIE

Op bijgaande tekening hebben we op basis van het stedenbouwkundig plan van Staal het onderliggende groenplan proberen te interpreteren. Zijn groenvisie bestaat in hoofdlijnen uit het sparen van zoveel mogelijk bomen van wat voorheen een bos was. De dichte bomenstructuur wordt tot in het hart van het plan doorgezet met uitsparingen voor villa's met tuinen en de Meerwijklaan. Vooral langs de randen zijn grote romantisch tuinen ingericht met gebogen paden en soms een vijver.

Ter hoogte van Studler van Surcklaan 19 is een (collectieve?) tuin met vijver. ontworpen.

Tegenwoordig is er nog maar weinig sprake van een integrale parkbeleving. Het open karakter van de tuinen is nauwelijks nog aanwezig vanwege de toegepaste hoge hagen en de vele bijgebouwen als erfafscheiding.

Het parkkarakter is nu nog het best te ervaren langs de Meerwijklaan. De rest van het gebied is vooral een optelsom van vrijstaande huizen met veelal goed onderhouden tuinen met parkeren.

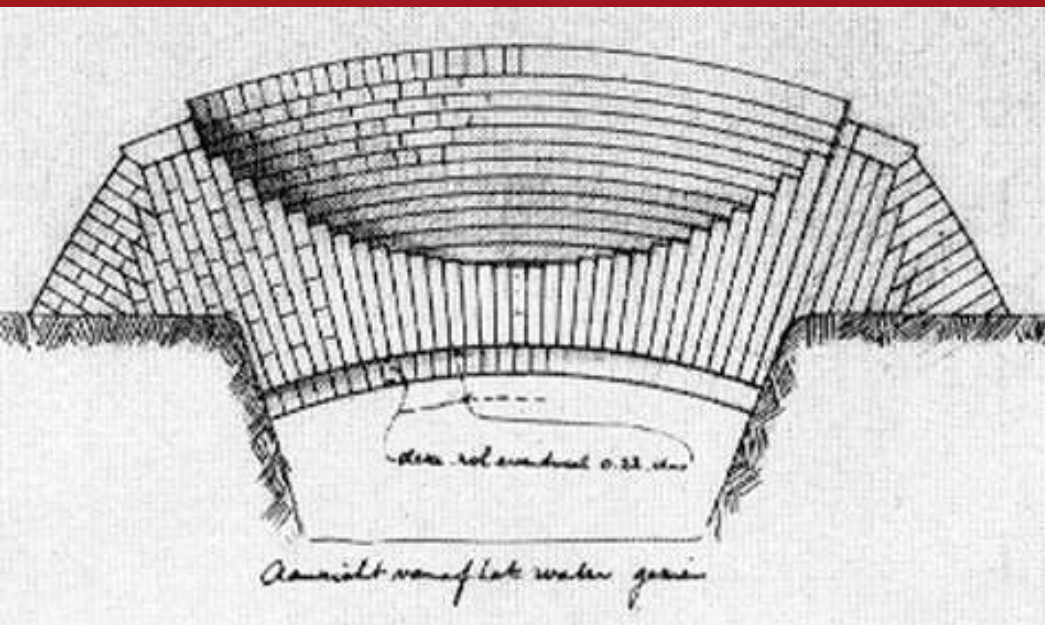
BRUGGEN

Het pittoreske bruggetje over de Broekbeek aan de Meerwijklaan is een ontwerp van Margaret Kropholler.

De symmetrisch vormgegeven brug bestaat uit cirkelsegmenten met horizontale en diagonale metselverbanden met plantenbakken aan de buitenzijden.

Deze zijn slechts gevuld met onkruid en bladafval en het geheel is groen uitgeslagen.

De brug is verzakt en behoeft herstel.

Twee van de drie oorspronkelijke (identieke bruggen) zijn nog aanwezig. Het uitbundig vormgegeven houten toegangshek met hoog oprijzend opzetstuk is helaas niet teruggekomen.

Het metselwerk, waarvan de hoeken van de borstweringen golvend zijn, loopt door tot aan het water.
De doorstrooomopening voor het water is driehoekig vormgegeven.

Twee oorspronkelijke en drie nieuwe bruggen

PLASTIC BLOEMBAKKEN MEERWIJKLAAN

PLANTENBAKKEN

In het half verharde gebied tussen Meerluis en Beukenhoek heeft een bewoner een drietal plastic plantenbakken geplaatst. De uitvoering is volledig in strijd met de beginselen van de Amsterdamse School.

VERHARDING

De bewoners van de Ark onderhouden zelf het openbaar toegankelijke voetpad Meerwijklaan door jaarlijks het pad aan te vullen met halfverharding.

Het openbare voetpad in blokverband aan de zuidzijde van de Studler van Surcklaan is echter ernstig verzakt.

ADVIES:

- Er is voldoende aanleiding om verder verval van het pittoreske bruggetje van Margaret Kropholler te stoppen en dit rijksmonument te restaureren. Onderzocht moet worden wat de kosten zijn en op welke wijze dit moet worden gefinancierd.
- Geadviseerd wordt de twee nieuwere bruggen aan de zijde van de Meerweg te vervangen door de bruggen van Piet Kramer. Daarmee zou het prachtige ensemble van een reeks identieke bruggen op rij worden hersteld. Onderzoek moet worden uitgevoerd naar draagvlak, kosten en financiering.
- Geadviseerd wordt de plantenbakken af te voeren en te vervangen door een passend ontwerp.
- Het voetpad in blokverband aan de zuidzijde van de Studler van Surcklaan moet nodig worden herstraat door de gemeente Bergen.

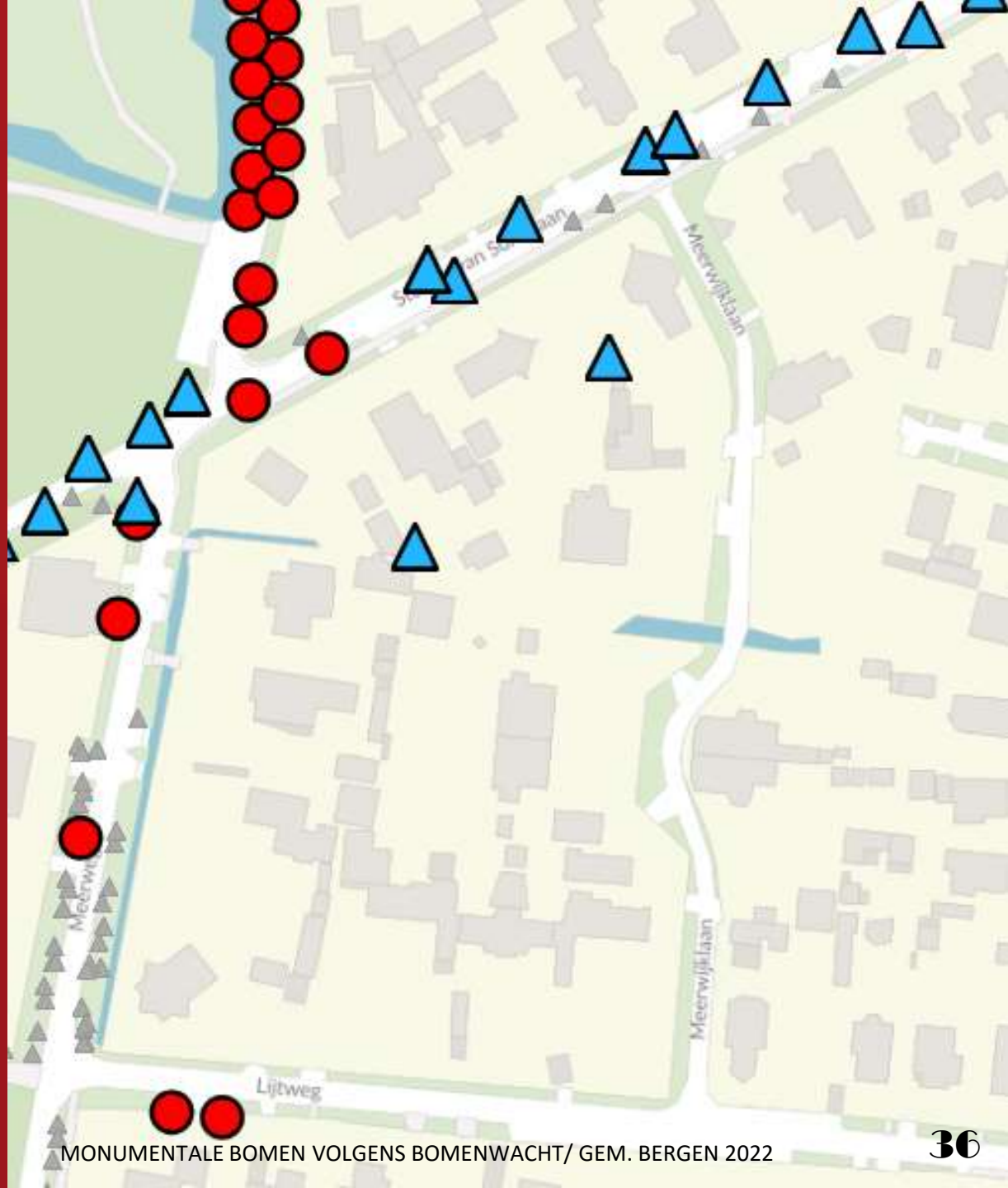
VOETPAD STUDLER VAN SURCKLAAN BEHOEFT HERSTRATING WEGENS VERZAKKING

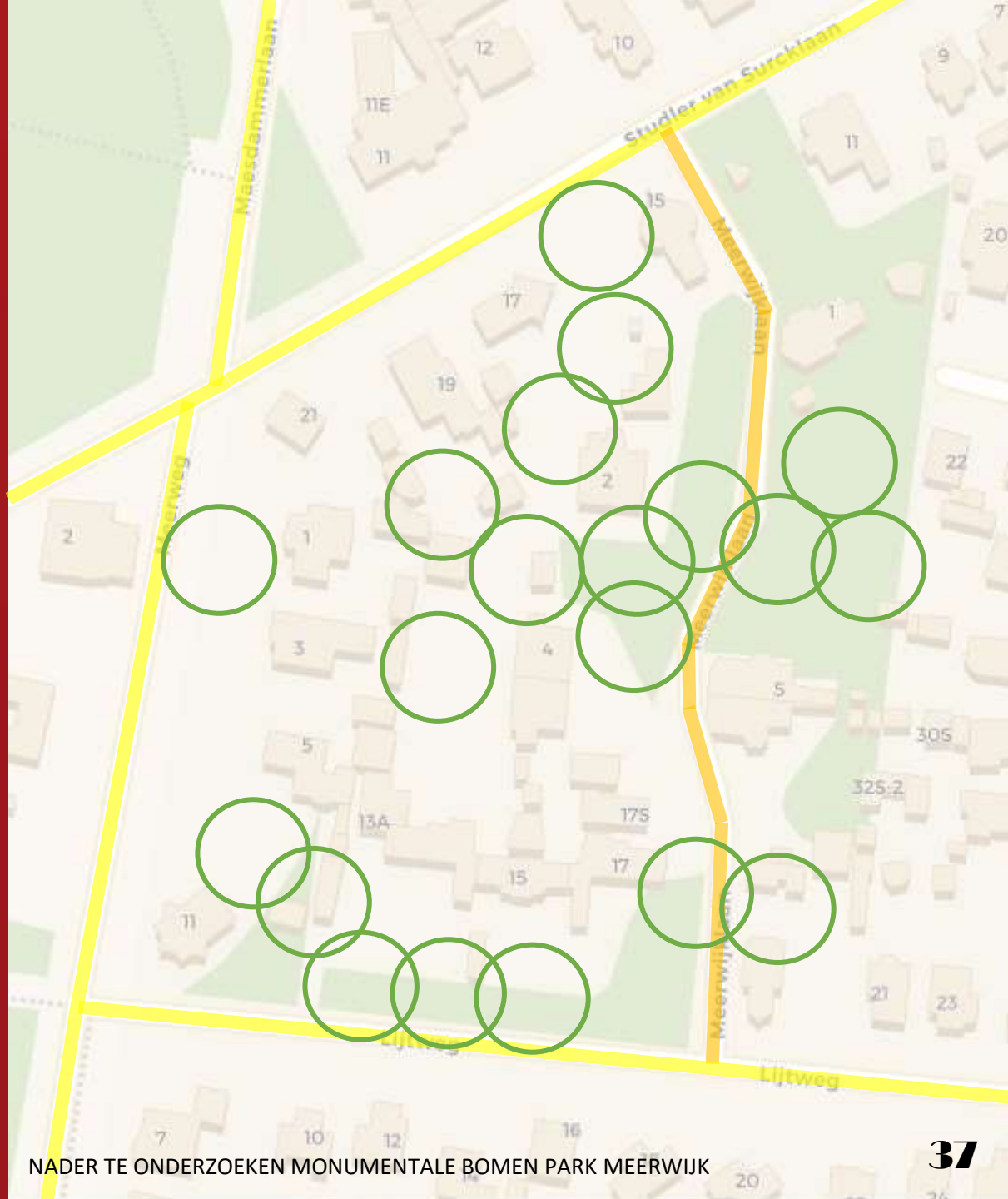
Volgens bijgaande kaart, zoals opgesteld in 2022 door Bomenwacht Nederland in opdracht van de gemeente Bergen NH, staan er binnen de omliggende wegen van Park Meerwijk slechts 2(twee) monumentale bomen.

Dit betekent dat de door de SBBB geïnventariseerde monumentale bomen in de Meerwijklaan niet zijn beschermd.

Wij adviseren om de aanwezigheid van monumentale bomen in Park Meerwijk nader te onderzoeken en het resultaat toe te voegen aan de lijst van Bomenwacht Nederland.

- ▲ Referentiebomen 17.
- Bijzondere boom
- ▲ Monumentale boom
- + Monumentale boom (Landelijk)

MONUMENTALE BOMEN ZIJN MEDEBEPALEND

VOOR HET KARAKTER VAN PARK MEERWIJK

ORIGINELE LANTARENS MEERWIJKLAAN ZIJN GOED GECONSERVEERD

SOMMIGE HAGEN ZIJN VEEL HOGER DAN DE MAXIMUM HOOGTE VAN 2.00 METER

HALFVERHARDING WORDT REGELMATIG DOOR BEWONERS ONDERHOUDEN
OOK DEZE HAGEN WORDEN REGELMATIG PRACHTIG GESCHOREN

13. Conclusies en advies

SAMENVATTENDE CONCLUSIES

- Onze algemene indruk is dat er over het algemeen met plezier wordt gewoond in Park Meerwijk. De villa's zijn vrijwel overal in tact gebleven en worden samen met de buitenruimten goed onderhouden.
- Vooral voor de woningen van Staal aan de Lijtweg geldt dat veel van de oorspronkelijke betimmeringen en details helaas zijn verdwenen.
- In de groenstructuur is de oorspronkelijke parkaanleg moeilijk zichtbaar. Het parkkarakter is nog het best te ervaren langs de Meerwijklaan.
- Het afbranden van de huizengroep van Kramer aan de Meerweg betekende een groot verlies. De hiervoor in de plaats gekomen nieuwe villa's wijken niet alleen af van het oorspronkelijk stedenbouwkundig concept maar voldoen (met uitzondering van Meerwijk 3) ook niet aan de criteria van het beschermd dorpsgezicht, het bestemmingsplan en de welstandseisen.
- Huize Beukenhoek is na de brand van 1950 verminkt en nog maar nauwelijks herkenbaar.
- De brug van Margaret Kropholler aan de Meerwijklaan is verzakt en behoeft herstel.
- Gezien de vele aan- en uitbouwen en erfafscheidingen die volstrekt niet passen in de stijl van de Amsterdamse School moeten we vaststellen dat het toetsings- en handhavingsbeleid van de gemeente Bergen het afgelopen decennium ernstig is tekort geschoten.
- In het bestemmingsplan en de welstandsnota ontbreekt een beschrijving van de stedenbouwkundige, architectonische en cultuurhistorische kwaliteiten van Park Meerwijk. Dit geldt ook voor de groenstructuur en de zgn. *waardenstelling* van de individuele monumenten. Eisen t.a.v. detaillering, materiaal- en kleurgebruik ontbreken. De eisen t.a.v. toegangspoorten en hekken zijn onvoldoende. Het merendeel van de aanwezige bijgebouwen passen qua vormtaal en materialisatie niet bij het hoofdgebouw en voldoen daarmee niet aan de gestelde welstandscriteria.

ADVIES

- Als de gemeente Bergen ook de komende eeuw haar trots op Park Meerwijk wil uitdragen is een actievere houding nodig om verder kwalitatief afglijden te voorkomen.
- Allereerst zal het toetsings- en handhavingsbeleid van de gemeente, alsmede het welstandsbeleid moeten worden aangescherpt. Er is de laatste jaren te veel niet goed gegaan.
- Het gebouwencomplex van Staal aan de Lijtweg (villa X-XII) maakt een verwaarloosde indruk en schreeuwt om een vakbekwame vernieuwing van stuc- en schilderwerk. Veel aandacht verdient ook het opschonen van de tuinen met niet-passende bijgebouwen (schuurtjes en carports), zodat de bijzondere vormgeving van het hoofdgebouw beter tot zijn recht komt. De gemeente kan hiervoor inzetten: overleg met de bewoners en in het uiterste geval toepassen van het aanschrijvingsbeleid.
- Het verdient aanbeveling om villa DE BEUKENHOEK in zijn oorspronkelijke staat te restaureren. Dit zou de samenhang van Park Meerwijk enorm ten goede komen en een eerbetoon zijn aan de eerste vrouwelijke architect van Nederland.
- In overleg met de bewoners zal de gemeente nader moeten onderzoeken of de tuinen ontdaan kunnen worden van bijgebouwen, die absoluut niet passen in Park Meerwijk.
- Verder verval van het pittoreske bruggetje van Margaret Kropholler moet worden gestopt. Nader moet onderzoek worden verricht naar de aanpak, de kosten en de financiering.
- Het verdient aanbeveling de twee nieuwere bruggen aan de zijde van de Meerweg te vervangen door de bruggen van Piet Kramer. Daarmee zou het prachtige ensemble van een reeks identieke bruggen op rij worden hersteld. Onderzoek moet worden uitgevoerd naar draagvlak, kosten en financiering.
- Het verdient aanbeveling om de plantenbakken aan de Meerwijklaan af te voeren en te vervangen door een passend ontwerp.
- Het voetpad in blokverband aan de zuidzijde van de Studler van Surcklaan moet nodig worden herstraat door de gemeente Bergen.
- Onderzocht moet worden welke bomen in Park Meerwijk geplaatst kunnen worden op de Bomenlijst.

1. Het Park Meerwijk te Bergen, H.Th. Wijdeveld, Wendingen I-nr. 8, Amsterdam 1918
2. Amsterdamse School, Nederlandse architectuur 1910-1930
Uitgever: Stedelijk Museum Amsterdam 1975
3. Bergen dorp volmonumenten, aangevuld met nieuwe bouwstenen 1977
Auteur: Frits David Zeiler i.o.v.: Vereniging Nieuw Bergen, Bergen NH
Uitgever: Arcanum 1977
4. Ellen van Kessel en M. Kuperus, Margeret Staal-Kropholler,
Architect 1891-1966, Rotterdam 1992
5. Park Meerwijk, villapark te Bergen, manifest van de Amsterdamse School
Auteurs: Theo Baart, Bernard Eilers, Eline van Leeuwen en Erik Mattie.
Uitgever: SUN 2005
6. De Amsterdamse School
Auteurs: Anuschka Pronkhorst en Sophie van Ginneken
Uitgever: Atrium 2011
7. Park Meerwijk, de Amsterdamse School in Bergen
Auteur: Jan Tromp i.o.v. Kranenburgh culturele buitenplaats
Uitgever: Pirola 2014
8. Jan Frederik Staal 1879-1940, De wil van het gebouw en de wil van de tijd
Auteur: Hans Willem Bakx
Uitgever: Stichting Bonas Rotterdam 2015
9. Living in the Amsterdam School, Designs fot the interior 1910-1930
Auteurs: Ingeborg de Roode en Marjan de Groot
Uitgevers: THOT en Stedelijk Museum Amsterdam 2016
10. Piet Kramer, Bruggenbouwer van de Amsterdamse School
Auteurs: Sebas Baggelaar en Pim van Schaik
Uitgever: Sloterkade Amsterdam 2016
11. 100 Jaar Park Meerwijk, Jan Tromp, Krabbendam 2018
12. Besluit Beschermd Dorpsgezicht Park Meerwijk,
Rijksdienst voor de Monumentenzorg 2007
13. Bestemmingsplan Bergen Dorpskern-Zuid 2009
14. Welstandbeleid 2004
15. Bomenlijst Bomenwacht Nederland 2022

Omslag van het tijdschrift Wendingen 4/1918 door Cornelis Blaauw
Onderwerp: Architectuur /Toegepaste kunst

In deze brochure over Park Meerwijk mag een beschrijving van de bijzondere kenmerken van de villaontwerpen niet ontbreken. Wij hebben daarvoor enkele passages overgenomen uit het boek "Park Meerwijk, villapark te Bergen, manifest van de Amsterdamse School (Theo Baart, Bernard Eilers, Eline van Leeuwen en Erik Mattie, SUN 2005).

Anders dan in het geval van sociale woningbouw, het genre waarin de Amsterdamse School uitblonk, was Park Meerwijk een vrije opdracht. Dit had tot gevolg dat de plattegronden en typologieën absoluut vernieuwend waren en hun geboetseerde, golvende vormen standaardoplossingen onmogelijk maakten. Door de onregelmatige buitencontouren van de plattegrond zijn aan de binnenzijde hoekjes, zitjes en andere kleine ruimtes gecreëerd en aan de buitenzijde ruimtes voor terrassen, bloembakken en eveneens zitjes. Het is opvallend dat de plattegrond van de vrijstaande huizen in alle gevallen ruwweg lijkt te bestaan uit een dikke kop en een smaller staartstuk, dus een pijlvorm. De woonkamer bevindt zich in de meeste gevallen in de dikke kop.

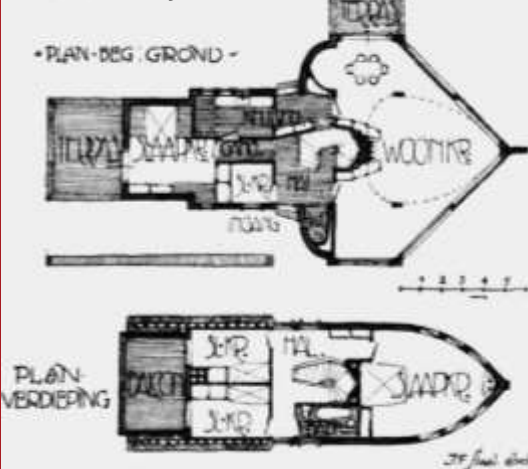
De plattegronden van Staal en Kramer zijn duidelijk vooruitstrevender dan die van de anderen wat betreft de indeling en de onderlinge relatie van de over de kamers verdeelde functies. In vrijwel alle huizen is er een kleine 'hall' naar Engels voorbeeld aanwezig en vormt het trappenhuis de kern. Op de verdieping zijn de slaapkamers en de natte cel ondergebracht. De woonvertrekken en de balkons op de verdieping zijn georiënteerd op de omringende natuur door middel van openslaande deuren, banken met uitzicht, grote schuiframen en terrassen. Wat betreft de gevels zijn de verschillen te groot om van een ontwerpprincipe te kunnen spreken. Alle huizen hebben een volstrekt unieke vorm.

De driedimensionale ontwerpen van de Amsterdamse Schoolarchitecten leidden doorgaans tot alzijdig ontworpen bouwwerken. Het traditionele onderscheid tussen hoofd- en zijgevels ontbreekt.

De kap, de vijfde gevel, is in dit geheel niet zomaar een deksel op de doos, maar maakt integraal deel uit van het ontwerp. De detaillering van de Amsterdamse Schoolarchitecten is altijd zeer geroemd, hoewel in Meerwijk slechts gebruik is gemaakt van drie traditionele bouwmaterialen: baksteen, hout en riet (in één geval, het dubbel woonhuis van La Croix dakpannen). Natuursteen uit België en Duitsland, maar ook materialen als ijzer waren tijdens en na de Eerste Wereldoorlog niet goed verkrijgbaar. Het metselwerk wordt gekenmerkt door niet-constructieve sierverbanden (De Ark), verdiept voegwerk en ingemetselde misbaksels (Tyltyl/ De Hut) en uitgemetselde decoratieve patronen. Baksteen was het basismateriaal van de Amsterdamse School. Het buigzame riet was uiteraard geschikt voor de geboetseerde vormgeving en de dekking was dan ook licht bollend of ook wel met geknikte vlakken uitgevoerd. Deze manier van dekken vergt net als het metselwerk vakkundigheid. Het houtwerk kan worden onderverdeeld in constructieve delen, gevelbekleding en ornamentiek.

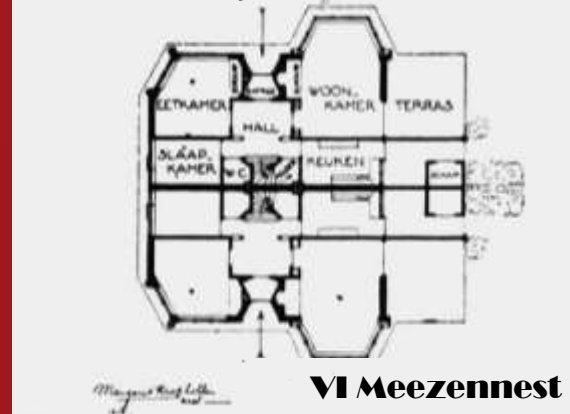
Hout als constructiemateriaal speelt alleen in de ontwerpen van Blaauw een rol van betekenis. Vooral het hout als gevelbekleding speelt in Meerwijk een belangrijke rol en is net als riet en baksteen uitermate geschikt voor het kleine landhuis: het is een traditioneel en natuurlijk materiaal. Ook potdekselen is een traditionele bouwwijze. Voor de decoratie maakt vooral Blaauw relatief veel gebruik van hout, maar in feite is het een duidelijk stijlkenmerk van de Amsterdamse School in het algemeen en van Meerwijk in het bijzonder. De klassieke kroonlijst is afgeschaft. In plaats daarvan doen golvende, organisch aandoende profielen hun intrede. Deze komen ook terug in de sierelementen. Hoewel de architecten de vrije hand hadden en geregeld werden beschuldigd van l'art pour l'art, is hun architectuur absoluut niet overdadig gedecoreerd. De standaard afwerklaag was vermoedelijk Stokholmer houtteer, waardoor de karakteristieke nerf goed zichtbaar bleef. De kleur van carbolineum was zwart of donkerbruin. Ook de kozijnen waren in verschillende kleuren geschilderd.

I De Bark, Staal

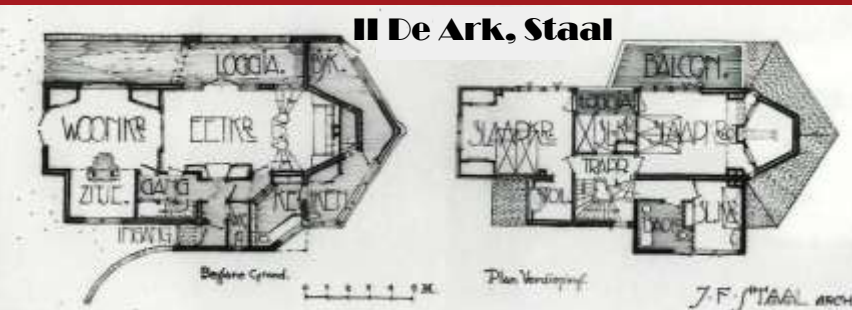

III Boschkant, Blaauw

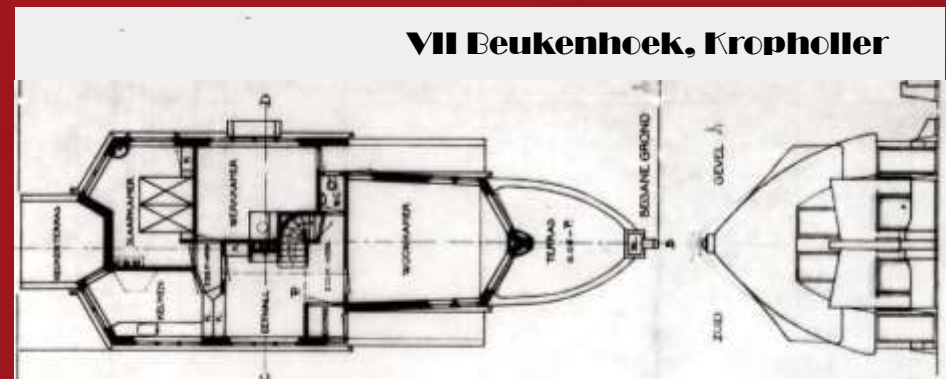
V Meerluis, Kropholler

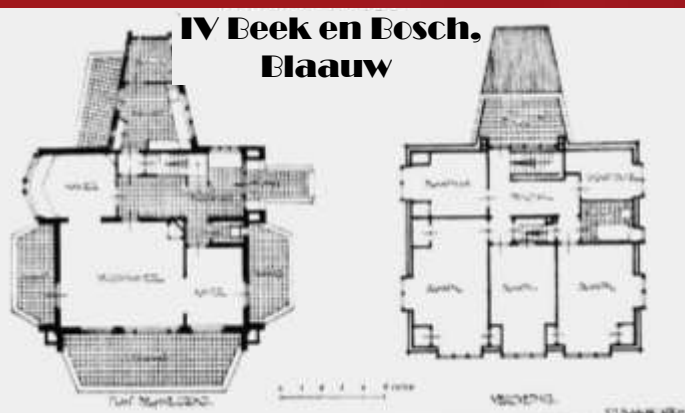
VI Meezennest

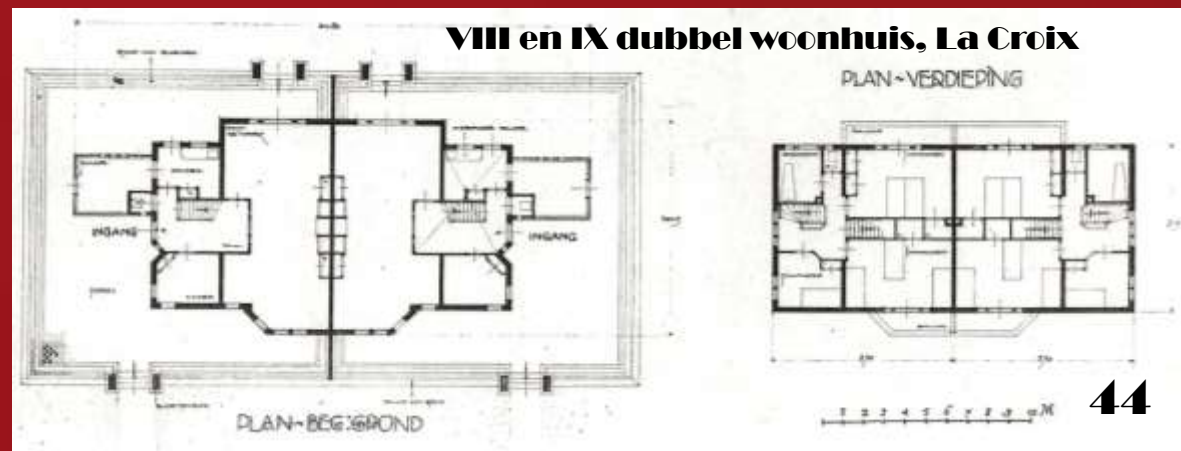
II De Ark, Staal

VII Beukenhoek, Kropholler

IV Beek en Bosch, Blaauw

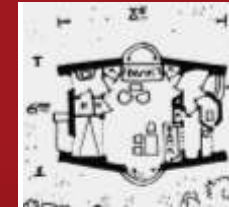
VIII en IX dubbel woonhuis, La Croix

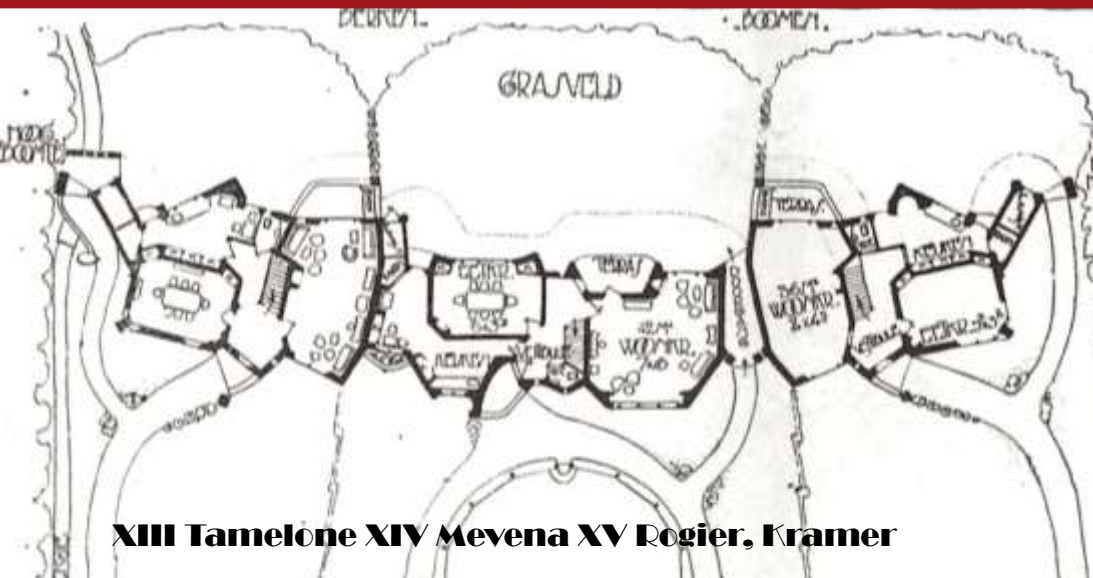
X Bildad XI Elifaz XII Zofar, Staal

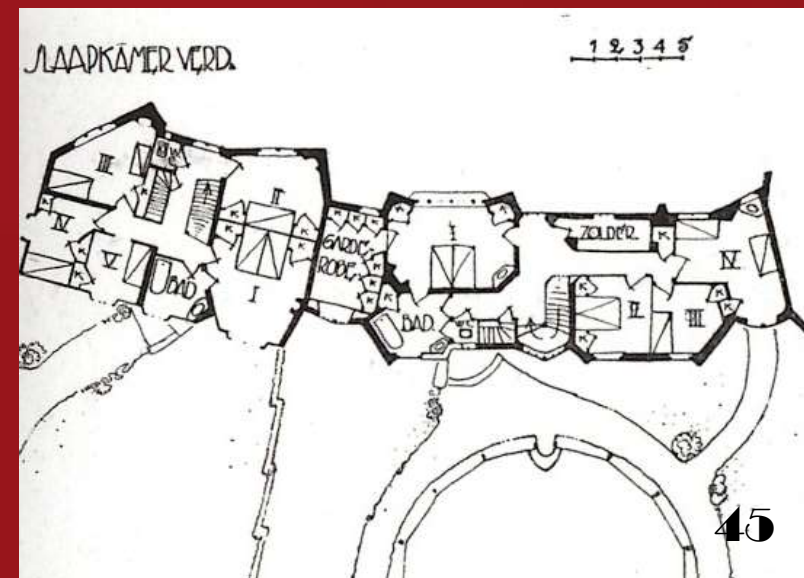
XIII Meerhoek/ De Ster, Blaauw

XVII Tytyl/ De Hut, Kramer

XIII Tamelone XIV Mevena XV Rogier, Kramer

JAN FREDERIK STAAL

1879-1940

Staal vestigde zich in 1902, samen met Alexander Kropholler, als architect in het aannemersbedrijf van zijn vader, Staal & Haalmeyer. Vanaf 1903 ontwierpen zij gebouwen, die ook door het aannemersbedrijf van zijn vader werden gebouwd. Enkele door Staal en Kropholler ontworpen gebouwen zijn de kantoren van de levensverzekeringsmaatschappij 'De Utrecht' in Amsterdam en Leeuwarden. In 1910 werd de samenwerking verbroken en ging Staal in de stijl van de Amsterdamse School ontwerpen. De villa's in Park Meerwijk in Bergen (1917-1918) waren zijn eerste gebouwen in deze stijl. Andere ontwerpen van Staal zijn de centrale bloemenveiling in Aalsmeer, de 'Wolkenkrabber' in Amsterdam-Zuid (1930), het Nederlands paviljoen op de 'Exposition des arts décoratifs et industriels' (1925) te Parijs, het hoofdgebouw De Telegraaf aan de Nieuwe Zijds Voorburgwal in Amsterdam (1927), de Koopmansbeurs in Rotterdam (1935) en diverse woningen in het 'plan Berlage'. Niet gerealiseerd werd Staal's prijsvraagontwerp voor een operagebouw op het Museumplein, hoewel zijn inzending wel de voorkeur had van de jury. Staal heeft een ontwikkeling doorgemaakt van Amsterdamse School naar Nieuwe Zakelijkheid. Duidelijk is dit te zien in de woonblokken in het kwadrant Apollolaan, Beethovenstraat, Cornelisstraat en Bachstraat. Deze bebouwing is karakteristiek door de grote tijdloze erkers. Staal was een fervent socialist, maar ook korte tijd lid van de CPN.

Ook was Staal enkele jaren bestuurslid van architectengenootschap Architectura et Amecitia. Van 1920 tot 1930 was hij lid van de redactie van Wendingen. Pas in 1936 trouwde Staal met Margaret Kropholler met wie hij al veel langer een relatie had en die aanvankelijk zijn medewerker was. Zij was de zuster van Staal's voormalige compagnon. Vier jaar later kwam door een operatie een einde aan het leven van deze opmerkelijke architect.

STAAL-KROPHOLLER

1891-1966

Margaret bezocht de Dagteken- en Ambachtsschool voor Meisjes aan de Groenburgwal in Amsterdam (1904-1907), waarna ze in de leer ging bij haar broer Co, die in 1902 met Jan Frederik Staal het architectenbureau Staal & Kropholler had opgericht. Op het bureau leerde ze bouwkundig tekenen en ontwerpen. Na een studie aan de Academie van Bouwkunst in Amsterdam werkte Margaret vanaf 1916 als zelfstandig architect. Zij was de eerste vrouwelijke architect die in Nederland een beroepspraktijk uitoefende.

Haar carrière begon met een opdracht voor het Huis 1913 - 'het ideale huis van 1913' - van de tentoonstelling 'De Vrouw van 1813-1913'. Hoogtepunten in haar vijftigjarige carrière zijn haar ontwerpen in de stijl van de Amsterdamse School in Bergen, Zundert en Amsterdam. Een vroeg ontwerp was de atelierwoning van de bevriende beeldend kunstenaar Richard Roland Holst. Daarnaast ontwierp ze diverse villa's als Beukenhoek, Meerhuis en Meezenest in Park Meerwijk. Haar laatste werk, het meer zakelijke ontwerp van het Louise Wenthuis in Amsterdam, dateert uit 1964. Naast gebouwen ontwierp zij verschillende interieurs, meubels, lampen en omslagen voor twee nummers van het tijdschrift Wendingen. Net als haar tijdgenoten zag Margaret Kropholler voor de vrouwelijke architect vooral een taak weggelegd als ontwerper van woningbouw. De combinatie huisvrouw/architect beschouwde zij als ideaal. Ze besteedde in haar ontwerpen dan ook speciale aandacht aan de wensen van huisvrouwen en streefde ernaar om haar woningen zo comfortabel en praktisch mogelijk in te richten. Margaret Kropholler trouwde met Jan Frederik Staal.

CORNELIS JOUKE BLAAUW

1885-1947

Blaauw volgde nooit een architectenopleiding maar leerde het vak in de praktijk na de HBS en een avondtekenschool.

Hij maakte in zijn jonge jaren vooral door zijn vroege Amsterdamse Schoolwerk snel naam. In de periode 1919-1924 ontwierp hij vijf gebouwen voor de Landbouwhogeschool (vier in Wageningen en een in Lisse). De laboratoria voor Plantenfysiologie en Microbiologie worden als schoolvoorbeelden van de decoratieve en monumentale Amsterdamse School gerekend. Zijn latere werk uit de jaren dertig is gekenmerkt door een sobere stijl, echter zonder functionalistisch te worden. Eenvoud, strengheid en een haast classicistische opzet zijn kenmerken, die opvallend contrasteren met de uitgesproken expressieve en decoratieve Amsterdamse School-architectuur.

In de jaren '30 kreeg Blaauw grote opdrachten, waaronder het Amsterdamse Minervaplein uit 1929.

In de daaropvolgende jaren was Blaauw actief als ontwerper van gemeentehuizen, waarvan het stadhuis van Leiden exemplarisch is.

Zijn laatste grote werk was het gebouw van de Raad van Arbeid aan de Wibautstraat in Amsterdam (1940). De opdracht werd na zijn dood in 1949 voltooid door H.T. Zwiers.

GUILLAUME FREDERIC LA CROIX

1877-1923

De timmermanszoon La Croix begon zijn loopbaan op het bouwkundige bureau van Eduard Cuypers, waar hij in 1900 in dienst trad en vriendschap sloot met Michel de Klerk. Later werkte La Croix zes jaar op het bureau van A. Jacot en August Zinsmeister, waarna hij in 1914 een eigen bureau begon.

La Croix ontwierp een dubbele villa in Park Meerwijk (1917-1918) en huizenblokken aan de Amsterdamse Bellamystraat en v.m. scheepvaartmuseum a/d Cornelis Schuytstraat. Uit 1919 dateert zijn scheepskantoor voor Reederij Koppe achter het Centraal Station te Amsterdam, dat na 1960 bekend zou worden als het NACO-gebouw. In 2004 werd dit gebouw vanwege de herstructurering van de zuidelijke IJoevers eerst tijdelijk naar Zaandam verscheept en daarna teruggeplaatst. Het werk van La Croix wordt tot de Amsterdamse School gerekend al mist het de uitgesproken plasticiteit van die stroming. In 1923 stierf La Croix op 46 jarige leeftijd aan de gevolgen van tuberculose.

PIETER LODEWIJK KRAMER

1881-1961

Piet Kramer was een Nederlands architect en een van de voornaamste vertegenwoordigers van de Amsterdamse School. Hij werkte van 1903 tot 1913 op het architectenbureau van Eduard Cuypers, waar ook Michel de Klerk en Jo van der Mey werkzaam waren. Het drietal (Kramer, De Klerk en Van der Mey) ontwierp in 1911 het Scheepvaarthuis, dat geldt als eerste grote voorbeeld van Amsterdamse School-architectuur. Na 1913 was Kramer werkzaam op het bureau van K.P.C. de Bazel.

Van 1917 tot 1952 was hij architect bij de afdeling Bruggen van de Gemeentelijke Dienst der Publieke Werken. In totaal ontwierp Kramer zo'n 250 bruggen. Bij die bruggen ontwierp hij ook vaak de bijbehorende brughuisjes, het smeedwerk en zelfs de beplanting. Het beeldhouwwerk werd meestal door Hildo Krop verzorgd. Van deze vele bruggen draagt de P.L. Kramerbrug zijn naam, deze verbindt de Jozef Israëlskade met de Amstelkade ter hoogte van de Amsteldijk.

Ook ontwierp Kramer in de jaren '20 diverse woonblokken in de nieuwe wijken Plan West en Plan Zuid. De meest bekende hiervan zijn de arbeiderswoningen *De Dageraad* van de gelijknamige woningbouwvereniging in de Nieuwe Pijp uit 1921, die in samenwerking met De Klerk tot stand kwamen. De hoekpartij van het complex P.L. Takstraat / Burg. Tellegenstraat is hier zeer opvallend. Net als bij het torentje van De Klerk aan de Hembrugstraat had deze geen functie, maar was puur als versiering bedoeld. Buiten Amsterdam ontwierp Kramer onder meer de Bijenkorf (1924-1926) in Den Haag en een tuinmanswoning en drie villa's in Park Meerwijk. De drie villa's werden al spoedig door brand verwoest. Ook leverde Kramer bijdragen aan het tijdschrift *Wendingen*.

De Amsterdamse School

1910–1930

Terwijl de traditionele nabloe van de Jugendstil en de school van Berlage en De Bazel nog volop heerst dient zich een geheel nieuwe bouwstijl aan die als Nederlandse uiting van het expressionisme in de bouwkunst internationaal de aandacht zal gaan trekken: de Amsterdamse School.

Initiatiefnemers zijn de jonge bureaugenoten Michiel de Klerk, Piet Kramer en Joan van der Mey.

Door de aanwezigheid van een opmerkelijk cultureel klimaat, dat op basis van vriendschap en een gemeenschappelijke benadering van het vak was ontstaan, konden de architectonische principes zoals geïntroduceerd in het Scheepvaarthuis, zich ontwikkelen. De Amsterdamse School was geen eenduidige stijlbeving maar een werkomgeving van architecten en kunstenaars die een vormentaal deelden en samen tot ontwikkeling brachten. De architecten van de Amsterdamse School hadden grote invloed op de volkshuisvesting in Amsterdam. Ondanks de relatief korte bestaanstijd van ca 20 jaar zijn binnen de Amsterdamse School diverse stijlontwikkelingen in de tijd herkenbaar:

Eerste 'wilde' periode (1910-1913)

Deze periode werd bepaald door eerder genoemd trio, dat elkaar op het bureau van Eduard Cuypers hebben leren kennen. De ontwerpen bevatten exotische en sprookjesachtige details en bovendien waren de gebouwen zeer praktisch van vorm. De ontwerpen in deze periode hebben nog het verticalisme dat het Nederlandse bouwen door de eeuwen had beheerst. De horizontale lijn zal hierna echter een van de meest karakteristieke eigenschappen van de Amsterdamse School worden. Het was immers pas nu mogelijk door middel van een lateiconstructie van gewapend beton of staal een raam in een bakstenen muur breder te maken dan zijn hoogte.

Tweede periode (1913-1923)

In deze periode verbreedde de stijl zich en werd er geëxperimenteerd met vormen afkomstig uit de biologie. Men zocht naar een compromis tussen fantasie en natuur, resulterend in uitbundige vormen als kristallen en schelpen. Daarnaast richtten de architecten zich zowel op landelijke als inheemse bouwtradities. In deze periode werd Park Meerwijk ontwikkeld.

Derde 'slot'-periode (1923-1930)

Na de dood van De Klerk in 1923 vond er een omslag plaats en werd de stijl soberder en strenger. Bovendien richtte men zich meer op de constructie, iets dat in de periode hiervoor van ondergeschikt belang was. De reden voor deze vereenvoudiging was de opheffing van overheidssubsidies op de volkshuisvesting. Het was ook in deze periode dat de zogenaamde gevelarchitectuur ontstond, iets waar de Amsterdamse School achteraf veelvuldig om werd gekritiseerd. Architecten werden gevraagd om gevels van woongebouwen te ontwerpen, maar werden buiten de resterende architectonische vormgeving gehouden, waaronder de ruimtelijke vormgeving en de woningplattegrond. Vanaf dat moment ging het neerwaarts met de Amsterdamse School ten gunste van het Nieuwe Bouwen.

Het Nieuwe Bouwen

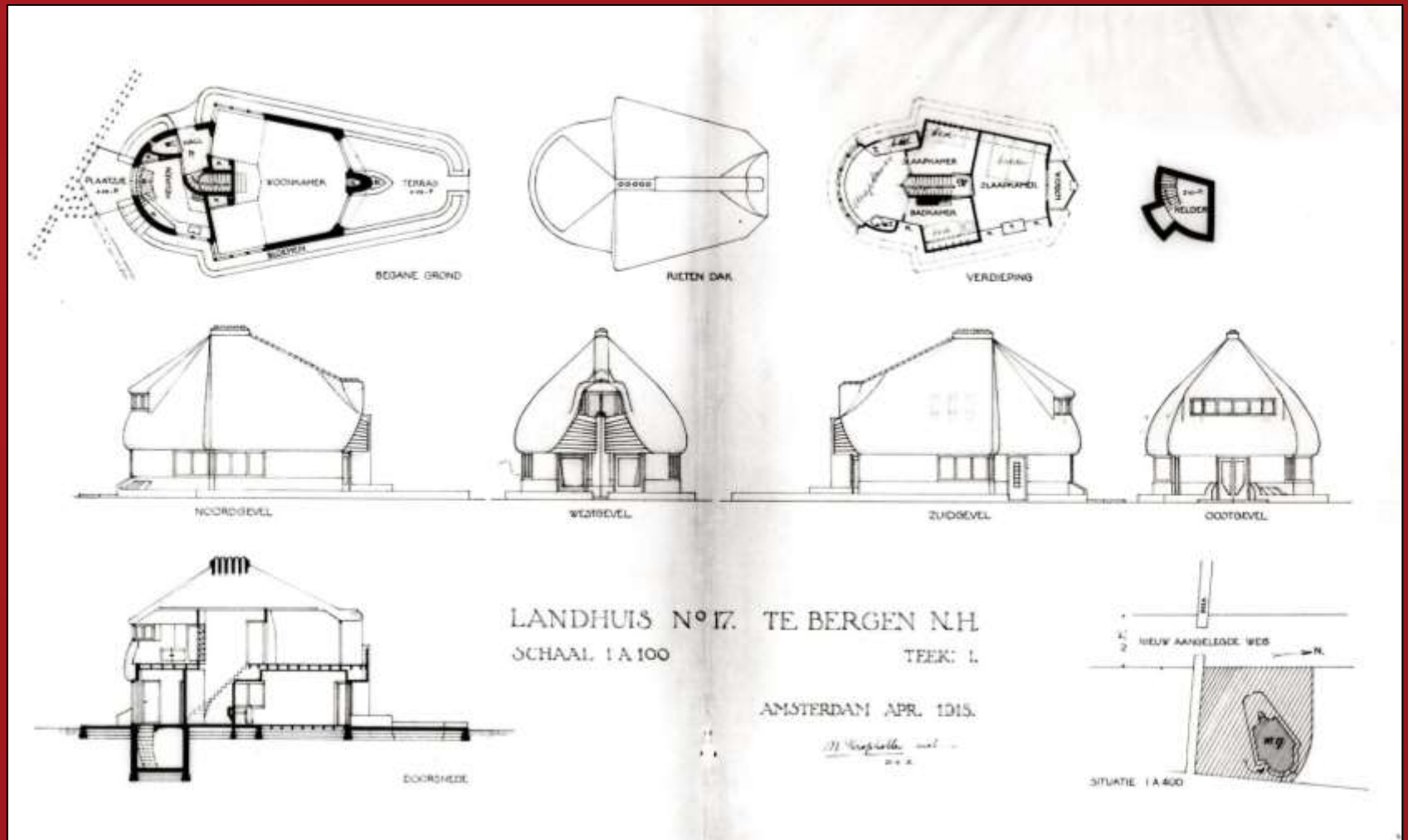
Dit is een verzamelnaam voor verschillende bouwstijlen en radicale vernieuwingen in de architectuur in de periode van 1915 tot circa 1960 (w.o. het Kubisme, het Structuralisme en De Stijl).

Kenmerken van het Nieuwe Bouwen zijn:

- **Funciescheiding:** scheiding tussen wonen, werken, verkeer en recreatie
- **Functionaliteit:** de architectuur wordt bepaald door het materiaal en de constructies van de samenstellende delen
- **Soberheid**
- **Asymmetrische composities en herhaling**
- **Ontwerpen volgens het orthogonale stelsel;** vlakken en lijnen in horizontale en verticale richting
- **Kleurgebruik:** toepassing van primaire en neutrale kleuren, niet als versiersel of ornament.

De Stijl

Deze nieuwe beving van architecten en kunstenaars propageerde het principe dat de functie de vorm bepaalde en niet andersom, zoals wel bij de Amsterdamse School het geval was. Zij streefden naar een universele waarheid in de architectuur die leidde tot totale abstrahering van het ontwerp. De Amsterdamse School had volgens hen meer te maken met uiterlijke schijn in plaats van 'ware' architectuur. Waar de Amsterdamse School-gebouwen vooral in baksteen werden opgetrokken met veel aandacht voor decoratie en zeer plastische vormgeving werden de Stijlgebouwen vooral gekenmerkt door strenge doosvormige, abstracte composities met een sobere vormgeving, zonder onnodige opsmuk. Licht, lucht en ruimte vormden binnen De Stijl de belangrijkste uitgangspunten voor het ontwerp van een gebouw. Een aantal architecten dat eerder behoorde tot de Amsterdamse School werd verleid door de principes van deze nieuwe stroming.

LANDHUIS NR XVII ARCHITECT M. KROPHOLLER NIET UITGEVOERD

Bevoegd gezag rijksmonument

Wat betekent de specifieke zorgplicht voor toezicht en handhaving?

Gemeenten zijn het bevoegde gezag voor de specifieke zorgplicht. Zij dragen ook al zorg voor het verbod om een (voorbeschermd) rijksmonument te beschadigen of te vernielen, en om aan een (gebouwd of aangelegd) rijksmonument het onderhoud te onthouden dat voor de instandhouding ervan noodzakelijk is. Zij dragen bovendien zorg voor de naleving van de vergunningplicht voor de rijksmonumentenactiviteit. Gemeenten moeten er voor zorgen dat verboden activiteiten worden voorkomen. Deze bepaling maakt duidelijk dat er al in een vroeg stadium aandacht voor moet zijn, en niet pas als het mis gaat.

Wat verstaat de Omgevingswet onder het voorkomen van aantasting van de omgeving van een beschermd monument?

Gemeenten zijn verplicht om aantasting van de omgeving van (voorbeschermd) rijksmonumenten en monumenten die op grond van het omgevingsplan zijn beschermd, te voorkomen, als die monumenten door die aantasting worden ontsierd of beschadigd. Daarbij gaat het zowel om de omgeving van rijksmonumenten, als om gemeentelijke monumenten en provinciale monumenten, als die laatste in het omgevingsplan worden beschermd. Naast het voorkomen van achteruitgang gaat het ook om het verbeteren van de kwaliteit van de omgeving, zodat het monument beter wordt beleefd of gewaardeerd.

Moeten rijksmonumenten worden opgenomen in het omgevingsplan?

Rijksmonumenten worden aangewezen op grond van de Erfgoedwet. Dat verandert niet na de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Voor de wettelijke bescherming van rijksmonumenten is het niet nodig om ze op te nemen in het omgevingsplan. De gemeente kan ervoor kiezen om in het belang van het behoud van rijksmonumenten in het omgevingsplan aanvullend maatwerkregels op te nemen. Deze maatwerkregels kunnen bijvoorbeeld een meldingsplicht inhouden om vergunningvrije inpassende wijzigingen aan een (voorbeschermd) rijksmonument tevoren te melden bij de gemeente. Of een regel die het afsteken van vuurwerk in de omgeving van bepaalde rijksmonumenten verbiedt. Daarbij gaat het om de nadere invulling van de specifieke zorgplicht om beschadiging en vernieling van rijksmonumenten te voorkomen.

Waarom is een advies van de gemeentelijke adviescommissie verplicht bij ingrepen in een gebouwd of aangelegd rijksmonument?

De gedachte hierachter is dat elk monument uniek is en dat het daarom niet mogelijk is om vooraf alle beoordelingscriteria vast te leggen die bijdragen aan het behoud van monumentale waarden. Bij elke voorgenomen vergunningplichtige activiteit moet apart worden beoordeeld wat de gevolgen zijn voor de monumentale waarden, en of de activiteit in overeenstemming is (te brengen) met het belang van de monumentenzorg.

Als de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (namens de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) of gedeputeerde staten niet adviseren, dan is de gemeentelijke adviescommissie de enige adviseur met betrekking tot het rijksmonument. Daarom geldt de wettelijke eis dat enkele leden van de gemeentelijke adviescommissie deskundig moeten zijn op het gebied van de monumentenzorg.

B
EH
OUD
BOUW
KUNST
BERGEN

STICHTING BEHOUD BOUWKUNST BERGEN